لە یادی سەد ساڵەی شۆڕشی ئۆکتۆبەردا … لاوژە جەواد

ژنان و شۆڕش، پێشڕەوی و پاشەکشەکانیان…

پێشەکی

” هیچ شۆڕشێکی سۆسیالیستی بەبێ بەشداری کاریگەری و بەرفراوانی ژنانی کرێکارو زەحمەتکێش ناتوانێت سەرکەوتن بەدەست بهێنێت” لنین لە کۆنگرەی کۆمیتەی ناوەندی حیزبی کۆمۆنیستی ڕوسیا 19ی نۆڤەمبەری 1918.

بەدوای سەرکەوتنی شۆڕش، دەسبەجێ لە یەکەم لیژنەی کۆمسیاری بەڕێوەبردنی کۆمەڵگەی ڕوسیا، بۆ یەکەمجار لە مێژوی کۆمەڵگەی بەشەری ژنێک دەتوانێت پۆستی وەزیر وەربگرێت. ئەلێکساندرا کۆلۆنتاین ژنە خەباتکاری کۆمۆنیست بەدوای سەرکەوتنی شۆڕش وەزیری کاروباری کۆمەڵایەتی پێدەسپێردرێت.

هەر لە هەفتەکانی یەکەمی دوای شۆڕشدا پڕۆگرامی یەکسانی و مافە ئینسانییەکانی ژنان کە زۆر لە مێژ بوو لە لای کۆمۆنیستەکان داڕێژرابوو، پێی نایە سەر عەرزی واقیع و کەوتە بواری جێبەجێکردنەوە. گرنگترین و بەرچاوترینیان ئەمانە بوون:

هەڵوەشانەوەی سەرجەم یاسا کۆنەکانی دەسەڵاتی قەیسەر کە تیایدا ژنان موڵک و کۆیلەی پیاوان بون و تەنانەت پیاوان بۆیان هەبووە توندوتیژی بەرامبەر ژنان بەکاربهێنن.

هەڵوەشانەوەی هاوسەرگیری کڵیساو بە ڕەسمی نەناسینی بەهۆی ئەوەی کە بەپێی یاسا ئاینییەکان پیاوان زاڵدەبن بەسەر ژنانەوە. (بەگشتی دین لە کاروباری دەوڵەتی جیاکرایەوە). بۆ هاوسەرگیری فەرمانگەیەکیان دیاریکرد بۆ تۆمارکردن، دواتر بەیەکجاری هەموو جۆرە پەیوەندییەکی ئازاد و بە دڵخوازی نێوان ئینسانەکان بەڕەسمی ناسێندرا و پێویست بە تۆمارکردن نەما.

منداڵانی دەرەوەی هاوسەرگیری بە ڕەسمی ناسێندران و بەهرەمەند کران لە مافی بەرابەر.

کار بۆ هێنانەدەرەوەی ژنان لەچوار دیواری ماڵ، بە کۆمەڵایەتیکردنەوەی کاری ناوماڵ بۆ ئەم مەبەستەش چەند یاسایەک دەرکراو دواتر جێبەجێکران.

* کردنەوەی دایەنگاو شوێنی تایبەت بە چاودێری مندالان
* کردنەوەی جلشۆرگەو خواردنگەی گشتی بۆ هەموان
* لە هەموشی گرنگتر بۆ یەکەمجار لە مێژودا ژنان مافی لەباربردنی مندالەیان پێدراو کاری پێویست لەمبارەوە ئەنجامدرا.
لەم سەردەمەدا بەهۆی شەڕو نەهامەتیەکان ڕێژەی لەشفرۆشی یەکجار زیادیکردبوو، بەلشەفیکەکان هەوڵی جدیان دا بۆ کەمکردنەوەی ئەم دیاریدەیەو کۆششیان کرد بۆ گەڕانەوەی ئەم قوربانیانە بۆ دۆخی کۆمەڵایەتی ئاسایی.
بەجیا لەمانەش هەر بۆ یەکەمجار لە مێژودا سزا لەسەر ئەوکەسانە لابردرا کە هاوجنسگەرا بوون. بەپیی یاساکانی پێشو ئەوکەسانە دوور دەخرانەوە بۆ کۆمەڵگەکانی کاری زۆرە ملێ لە سبریا.

بەرچاوبوونی بەرهەمی شۆڕش لە پەیوەند بە ڕزگاری ژنانەوە زۆر جێگای شانازی لنین بووە لە هەر بۆنەیەکدا کە هەڵسەنگاندنی بۆ دەسکەوتەکانی شۆڕش کردبێت، وەک نمونەی پێشنگداری دەسکەوتەکان باسی مەیدانی ژنان دەکات و ئیشارەتی بە شۆڕشە دیموکراتیەکانی وەک و ئینگلتەڕا لە ناوەڕاستی 1600 ەکان و شۆڕشی فەرەنسا کردوە وە ئەمریکای لانکەی دیموکراسی کردەتە نمونە کە نەیانتوانیوە ئەم مافانە بە ژنان دەستەبەر کەن. وتویەتی هەموو ئەم دیموکراتیانە لەلایەن ئەمەوە هەوڵی دەستەبەرکردنیان دراوە. نمونەی ئەم وتانەشی لە کۆنگرەی ژنانی کرێکار ساڵی 1919، لە دانشتنێکی تایبەتی لەگەڵ کلارا زتکین کاتێک کلارا لێیدەپرسێت ئەوە نەزەریاتی مارکسیستیان بۆ ڕزگاری ژنان عەمەلیکردەتەوە؟ هەڵسەنگاندنی یادی چوارساڵەی شۆڕش (ژمارە 234 ی ڕۆژنامەی پراڤدا 18 ی ئۆکتۆبەری ساڵی 1921). بۆنەی ڕۆژی جیانی ژنانی کرێکار، وتار 4ی مارسی 1921.

بەڵام لینین هەمیشە پێیوابوە کە بەتەنها یاسا ناتوانێت کێشەکانی ژنان چارەسەربکات و بە بەدەستهاتنی گەیاندنی خەباتی یەکسانی ژنان سێ هەنگاوی کردوەتە پێشمەرج و بە زەروری داناوە.
یەکەم: یەکسانی یاسایی ژن و پیاو.
دووەم: بەشداری ژنان لەڕوی پراکتیکیەوە لە بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە
سیهەم: ژنان کاتێک بەتەواوی ڕزگاریاندەبێت کە خێزان خاسیەتی خۆی وەک یەکەی ئابوری کۆمەڵگا لەدەستبدات. (پشتبەستن بە بەچونی ئەنگلس لە کتەبی بنەچەی خێزان.)
ئەگەر سەیرێکی ئەم دەسکەوتانە بکەین بەهەق جێگای شانازین کە سەد ساڵ پێش ئێستا هاتونەتە دی، کۆمەڵگای ڕوسیا چ جۆرە کۆمەڵگایەک بوو؟ ڕۆڵ و نەخشی ژنان لە شۆڕش چیبوو؟ ئەم دەسکەوتانە چۆن بەدەست

هاتن و جیبەجێکران؟ ئەی ژنان چیبوو لەم نێوەدا؟ بۆچی دواتر پاشەکشە بە زۆربەی ئەم دەسکەوتانە کران و ژنان ڕاپێچی ماڵداری کرانەوە؟ بەدوای بەرنامەی ئابوری نوێ (نیپ) بۆچی ڕێژەی بێکاری لەنێوان ژنان یەکجار زۆربوو؟ بەگشتی شۆڕشی کرێکاری بە ئامانجی خۆی گەیشت یاخود شکستی خوارد؟ هۆکارەکانی شکست چیبوون؟
ئامانجی من لەم نوسینەدا گێڕانەوەی ڕوداوەکان نییە، دەسکەوتەکانی ژنان لەم شۆڕشەدا زۆرترین قسەی لەبارەوە کراوە، بەڵام من لێرەدا دەمەوێت جەخت لەوە بکەمەوە کە زەرورە بزوتنەوەی یەکسانیخوازی ژنان بەردەوام ئەم ئەزمونانە بخاتە بەر ڕۆشنایی و هەوڵبدات بە بەدیهێنانی دنیایەکی باشتر، تیشکیان بخاتەسەر و دەرسیان لێوەرگرێت و بەپێی واقیعیەتی جیهانی ئەمڕۆ ژنان ئامادە بکات بۆ شۆڕشێکی تر.

دۆخی ژنانی ڕوسیا لەو سەردەمەدا

لە ساڵانی 1900 ەکاندا ڕوسیا وەک وڵاتێکی دواکەوتوی کشتوکاڵی مابووەوە هیچ گۆڕانکاریەکی بەسەردا نەهاتبوو. ژنان بارودۆخێکی یەکجار خراپیان هەبوو، لەهەموو مافێک بەبەش بوون. زۆربەی خەڵکی ڕوسیا جوتیار بون و لە لادێکان دەژیان لەوێ کەمێکیان لە کۆیللە گۆڕابوو. زۆربەیان نەخوێندەوار بوون و دەستیان بەهیچ جۆرە خزمەتگوزاریەک نەدەگەیشت. ژنانی ئەم وڵاتە توندوتیژیان بەشێوەیەکی زۆر بەرچاو بەرامبەر بەکاردەهات و بەیاساش ژنان مولکی پیاوان بوون.
لە ناوەڕاستی سەدەی نۆزدەهەم چەند شەپۆلی خوازیاری ئاڵوگۆڕ ڕوسیای گرتەوەو لەم وڵاتەش چەند بزوتنەوەیەکی نیشتمانی، نیهیلیستی و ڕادیکاڵی سەریان هەڵدا، لەنێو ئەمانەشدا چەند ژنێکی خەباتکار ئەکتیڤ بوون بۆ مافی ژن، ڤیرا زاسلو یەکێک لەو ژنانە بوو کە دواتر یەکێک لە هەڵسوڕاوە بەرچاوەکانی شۆڕشی ئۆکتۆبەر بوو.

لە ساڵی 1903و 1905 هەوڵی شۆڕش لە ڕوسیا شکست دەخوات. لەم شۆڕشانەشدا جارێکی تر ژنان ڕۆڵی بەرچاویان دەبێت، بەدوای بەتایبەت 1905 دەسەڵاتی قەیسەر ناچاردەبێت چەند ئاڵوگۆڕ و ڕیفۆرمێک بکات و ڕێگا بە هەڵبژاردن (دوما) بدات، کە تەنها لەسەدا سی پشکی جەمارەر بوو بە خۆ کاندیدکردن و لەسەدا حەفتای لەلایەن قەیسەرەوە دەستنیشاندەکرا.
یەکێک لە دەسکەوتەکانی ئەم شۆڕشە دەستەبەرکردنی مافی ڕێکخراوبوون و سەندیکای کرێکاری بوو. بزوتنەوەو ڕێکخراوە فیمینیستەکانیش لەم

کاتێدا زیاتر دەرکەوتن و سێ گروپی سەربەخۆیان هەبوو.
* ژنانی بۆرجوازی کە داوای هەندێک مافی یاسایان دەکرد بۆ ژنان
* نیهیلستەکان کە پیانوابوو ژنان دەبێت وەک پیاوان جلوبەرگ لەبەربکەن و خۆیان نیشانبدەن و جگەرە بکێشن
* سۆسیالیستەکان کە تەرکیزیان لەسەر ژنانی کرێکار بوو بە بەدیهێنانی مافی یەکسانی هەمە لایەنەی ژنان و پیاوان، جەختیان لەسەر مافی خوێندن و دەستگەیشتن هەموو ژنان بوو بە خزمەتگوزاریەکان.
دیارە ژنانی ڕوسیا لە ساڵانی 1870 کانەوە مافی خوێندنیان لە هەندێک بواری وەک پەرستاری، مامۆستایی و هەندیک بواری تر کە بە کاری ژنانە دەناسران هەبوو.

بەدوای ئەو کرانەوەیە بەرەوی ڕیکخراوبوندا، لە ساڵی 1908 یەکەم کۆنفرانسی ژنان لە روسیا بەڕێوەدەچێت و کەلێنی نێوان ژنانی پڕۆلیتاریاو بزوتنەوە فیینیستیە دەگاتە ئاستی جیابوونەوە و هەرکامەیان بە ڕێگای خۆیدا دەڕۆن. هەرچەند لە ساڵی 1909 پڕۆگرامی سۆسیال دیموکراتەکان دەنوسرێت و بە کۆنکرێتی پێداگر دەبێت لە یەکسانی هەمە لایەنەی نێوان ژنان و پیاوان. بەڵام بزوتنەوەی ژنان لە پاشەکشە دەبێت هەتا ساڵی 1912.
بەهۆی کۆچی زۆری خەڵکانی لادێکان بەرەو شارەکان و کارکردن لە کارخانەکان ژمارەی ژنانی کرێکار لە زیادبوندا دەبێت. ئەمەش دەبێتە هۆکارێک بۆ بەهێزبوونەوەی بزوتنەوەی کرێکارانی ژن و هەوڵدانی ژنە سۆسیالیستەکان بۆ ڕێکخستنیان و خەباتکردن لەپێناوی مافەکانیان.
لە ساڵی 1914 نزیکەی لە سەدا بیست و پێنجی کرێکاران ژن دەبن.
بەلشەفیکەکان زۆر بەجدی دەکەونە کارکردن لەناو کرێکاران و هەوڵی هۆشیارکردنەوەیان دەدەن بە مافەکانیان، وە ڕۆژنامەیەکیان بەناوی (ڕاپۆرتنیتسا)واتا کرێکاری ژن دەردەکرد، بەڵام بەهۆی هەڵگیرسانی جەنگی جیهانی یەکەم تەنها تواندرا چەند ژمارەیەکی کەمی لێدەربچێت.
لە کاتی جەنگی جیهانی یەکەمدا ڕوسیا یەکێک لەم وڵاتانەی شەڕ دەبێت کە ئەڵمانیا هێرش دەکاتە سەری و بەشێکی لێداگیردەکات.
بەهۆی ئەوەی کە بە ملیۆنها پیاوان دەنێردرێن بۆ شەڕ ژنان ناچاردەبن بۆ دابینکردنی بژێوی ژیانیان لە کارگەکان جێگای پیاوان بگرنەوە.
ژنان لەم ساڵانەدا لەژێر بارودۆخێکی زۆر خراپ تا ڕۆژی دوانزدە سەعات بە کرێیەکی یەکجار کەم کاردەکەن، بەشێوەیەکی بەرچاویش

لەلایەن خاوەنکارەوە سوکایەتیان پێدەکرێت و ڕوبەروی گێچەڵ و دەستدرێژی دەبنەوە، ناچارن بە ڕۆژ منداڵەکانیان بەجێبهێلن، ئەمەش دەبێتە هۆکاری ئەوەی کە منداڵەی بێ سەرپەرشت و سەر شەقامەکان زیادببن، ژمارەی ئەم منداڵانەی کە لەسەر شەقامەکان فڕێدەدران لە زیادبوندابوو.
لەشفرۆشی بێڕێژەیەکی یەکجار زۆر زیادیکردبوو، لەم وڵاتەدا شوێنی ڕەسمی بە لەشفرۆشی تەرخانکرابوو و لەلایەن ئەفسەرەکانەوە دەکرایەوەو کلیساکان پیرۆزیان دەکرد.
لەوێ ژنانی لەشفرۆش بە فۆرمی خاوەن کارتی زەرد بوون، کارتی زەرد واتا وەرەقەی مۆوڵەت و لە ساڵێکدا چەند جارێک پشکنینی تەندروستیشیان بۆ دەکرا. تەنها بەوە ئەم ژنانە لە کۆیلایەتی سێکسی دەرباز دەبون ئەگەر کێشەی تەندروستاین هەبوایە. بەجیا لەوەش لەسەر جادەو شەقامەکان ژمارەی ئەو کچە زۆر گەنجانە لە زیادبوندا بوو کە لە پێناو بژێوی ژیانیان ناچار بەم کارە ببون. ئەمەش هۆکارێکی تربوو بۆ زیادبونی منداڵی بێ سەرپەرشت وە هەروەها بڵاوبونەوەی نەخۆشی جۆراو جۆر لەناو ژناندا.
کەمی نان و درێژی سەرە بۆ دابینکردن نان یەکێک لە کێشە هەرە گەورەکانی ئەم کۆمەڵگەیە بوو.
بەهۆی جەنگی جیهانی یەکەمەوە لە ساڵی 1917 لەنێوان لەسەدا چل تا پەنجای کرێکاران ژن بوون ئەمەش وایکردبوو کە ببنە خاوەنی تارادەیەک ئازادی و باوەڕ بەخۆبوون لە بەرئەوەی ئابوری خۆیان هەبوو.

شۆڕشی شوباتی 1917

ڕۆژی 23ی شوباتی 1917 بە ڕۆژمێری کۆنی ڕوسیا کە بەرانبەرە لەگەڵ 8ی مارس ڕۆژی جیهانی ژنان، بەم بۆنەیەوە ژنانی کرێکار شان بەشانی پیاوان بەرامبەر بارودۆخی خراپی ژیانیان بە شیعاری نان بۆ هەموان دەڕژێنە سەر شەقامەکان لە پترۆگراد، سەرەتا ژمارەیان نزیکەی 350 کرێکار دەبێت، بەڵام تا دێت کرێکارانی زیاتر پێیانەوە پەیوەست دەبن و سنوری داواکاریەکانیان بەرفراوانتر دەبێت، ئەم خۆپیشاندانە پێنج ڕۆژ دەخایەنێت و داوای دەستلەکارکێشانەوەی قەیسەر دەکەن، دەرئەنجام هێزە ئەمنیەکانیش ئامادە نابن بەرامبەر خۆپیشاندەران بوەستنەوەو بە خۆپیشاندەرانەوە پەیوەست دەبن، دەسەڵاتی کۆنەپەرستی پاشایەتی قەیسەر دەخەنە سەر ئەژنۆ و پاشەکشەی پێدەکەن.
حکومەتی کاتی پێکدیت و هەندێک لە حیزبە چەپ و سۆسیالستەکانی وەک

و مەنشەفیەکان و سۆسیالیستە شۆڕشگێڕەکان لەگەڵ حیزبی پارێزگاران و لیبڕالەکان حکومەتی کاتی پێکدەهێنن. کاتێک گفتوگۆ لەبارەی بەشداری بەلشەفیەکان دێتە پێشەوە لینین توند دەبێت و دەڵێت ئەمە حکومەتی بۆرجوازیەو نابیت بە کەمتر لە شۆڕشی کرێکاری ڕازیبین، ئەمە لە وتاری گەڕانەوەی بۆ ڕوسیا ڕۆژی 2ی ئەپریل کە لەلایەن کرێکاران و خەڵکی نارازیەوە لە وێستگەی شەمەندەفەر پێشوازی لێدەکرێت تەئکید لێدەکاتەوە.

لە ماوەی حوکمڕانی حکومەتی کاتیدا شەڕ هەر بەردەوام دەبێت و ڕۆژ لەدوای ڕۆژ بارودۆخی خەڵکی زەحمەتکێش خراپتر دەبێت. لەم دۆخەدا ژنە بەلشەفیکەکان بە رابەرایەتی کۆڵۆنتاین ئەنسە ئەرمەندو، کرۆپسکایا دەتوانن کارو چالاکی زۆر بەرچاو ئەنجامبدەن.

لەم سەردەمەدا ڕێکخراوی ژنانی بۆرجوازیش جوڵەیان دەبێت، بەڵام بەهۆی ئەوەی کە لایەنگری لە بەردەوامی شەڕ دەکات لەپێناوی سەروەری وڵات، ناتوانێت جێگاوڕێگای خۆی لەنێو زۆرینەی ژنان بکاتەوە.

لە ماوەی ئەم نۆ مانگەدا کۆڵۆنتاین دەتوانێت ڕابەری چەندین خۆپیشاندان و مانگرتن بکات، بەرچاوترینیان خۆپیشاندانی ژنانی کرێکار و خێزانی سەربازەکانی جەنگ دەبێت بۆ دابینکردنی نان و ئاشتی و پێداویستیەکان.

بەبۆنەی یەکی ئایار، ڕۆژی جیهانی چینی کرێکار، بە ڕابەری کۆڵۆنتاین چەند مانگرتنێکی کرێکاری ڕوودەدات و داوای کەمکردنەوەی سەعاتی کارو زیادکردنی کرێ و کردنەوەی دایەنگە دەکرێت بۆ منداڵانیان کە زۆربەی بەشداربوان ژنان دەبن. هەر لەم سەردەمەشدا ڕۆژنامەی ژنی کرێکار جارێکی تر دێتەوە ناو کۆمەڵگە.

لە کاتی دەسەلاتی حکومەتی کاتیدا، بەلشەفیکەکان دەبنە ئۆپۆزیسیۆن و سەرجەم هەوڵەکانیان چڕ دەکەنەوە بە بەهێزکردن و بەرفراوانکردن شورا کرێکاریەکان بەتایبەت لە پترۆگراد بە دروشمی “هەموو دەسەڵاتێک بە شوراکان” دەسەڵاتی دولایەنە دادەمەزرێنن. ژنان هاندەدرێن کە بەشداری کاریگەریان هەبێت لە بەڕێوەبردنی شوڕاکان و مافی خۆ کاندیدکردن و دەنگدان بەدەست دێنن لە هەموو هەڵبژاردنەکدا، ئەمە لە کاتێکدا دەبێت کە تەنها لەسێ دەوڵەت لە جیهاندا ژنان مافی دەنگدانیان هەیە. لە فەرەنسای لانکەی دیموکراسی ژنان 50 ساڵ دوای ئەمە ئەم مافە بەدەست دەهێنن. دیارە حکومەتی کاتیش لەژێر ئەم فشارانە مافی دەنگدان دەدات بە ژنان و کاری لەشفرۆشی ڕێگاپیدراو قەدەغە دەکات، بەڵام هیچ کارێک بەعەمەلی ئەنجام نادرێت بۆ کەمکردنەوەی ئەم دیاریدەیە.

ئێوارەی ڕۆژی 24ی ئۆکتۆبەری 1917 لینین بە نامەیەک هاوڕێیانی حیزبی و شوڕاکان ئاگاداردەکاتەوە کە بە ڕابەری ترۆتسکی خۆیان لە سوپای سوردا چەکدارو ئامادە کردوە، دەسەڵات” دوێنێ زوو بوو سبەی درەنگە بۆ شۆڕش” هەر ئەمشەوە بە شیعاری (نان، ئاشتی، زەوی بە هەموان) پەلاماری کۆشکی زستانە دەدرێت و شۆڕشی کرێکاری سەرکەوتن بەدەست دەهێنێت.

ژنان ڕۆڵی بەرچاویاندەبێت لەم شۆڕشەو بەشێک لە شوڕاکان و تەنانەت سوپای سوریش دەبن.
لە دەسەڵاتی دوای شۆڕشدا، گفتوگۆو کۆبونەوەی بەرچاو لەنێوان ژنان ئەنجامەدریت و چەندین داواکاری فەوری لەلایەن ڕابەران و هەڵسوڕاوانی ژنان دەخرێتە ڕوو، وەک و کەمکردنەوەی سەعاتی کار، یەکسانکردنی کرێ، بە کۆمەڵایەتیکردنەوەی کاری ناوماڵ ...... تاد.
زۆر بەجدی کاردەکرێت لەم پیناوەدا، هەروەک لە پیشەکیەکە ئیشارەتم پیداوە کۆمەڵێک دەسکەوت بەدەست دەن. بەڵام هەروەک لنین دەڵێت تەنها یاسا بەس نییە بۆ گەیشتن بە ئاماجەکانمان لە مەیدانی ژنان.
لەم چوارچێوەیە دەست بە کاری هۆشیاری و ڕۆشنگەری دەبەن، بۆ نمونە کار لەسەر هۆشیاری ژنانی کرێکار، ژنانی جوتیار لە لادێکان، بەبەردەوامی کۆبونەوەیان لەگەڵ ئەنجامدەدەن و هەوڵی ئەوەیان لەگەڵ دەدرێت کە فێری خویندەواری بن.

لینین بەردەوام لە وتارەکانی لە کۆبونەوەکاندا تەکیدی دەکردەوە کە زەرورە ژنان خۆیان بێنە مەیدان و خەبات بکەن بۆ مافەکانیان بەئەوەی لە کۆتوبەندی کۆیلایەتی ڕزگاریان بێت، وە هەروەک باسمکرد بۆچونی ئەنگلس سەبارەت بە خێزانیان کردبوە بنەمای کارەکانیان و پیانوابوو کە دەبێت کاری ماڵ کۆمەڵایەتی بکرێتەوەو ژن بەرهەم هێنبێت و فۆرمی خێزان بەم شێوە تەقلیدیە نەمێنێتەوە، بۆ ئەمەش کەوتنە کردنەوەی دایەنگا، خواردنگاو جلشۆرگەی گشتی. ئەوان زەرورەتی بوونی ڕێکخراوی ژنانیان ڕەتدەکردەوە، پێیان وابو ژنان و پیاوانی کرێکار لەیەک جیادەکاتەوە، هەربۆیە لە ساڵی 1919 بڕیاردرا کە لە کۆمیتەی ناوەندی حیزبەوە بەشی ژینۆتێل بۆ ئامانجی هۆشیارکردنەوەی ژنان پیکبهێنن.

ژینۆتێل کاری زۆر گرنگی ئەنجامدەدا. بۆ نمونە، دەورەی تایبەتیان دەکردەوەو ژنانیان دەنارد بۆ شوێن و دامودەزگا گرنگەکان بۆ ئەوەی فێری بەڕێوەبردن و بەشداری لە بەڕێوەبردنی وڵات بکرێن. لە گرنگترین کارەکانیان، کارکردن لەسەر ژنان بوو لە ڕۆژهەڵاتی ڕوسیا کە ئاینیان ئیسلام بوو. لەوێ ژنان ڕوبەڕوی کوشتن، بەزۆر بەشودان

لە تەمەنێکی زۆر منداڵی دەبونەوە.
لەڕێگای پرۆژەی ڕۆشەنگەری و کردنەوەی کافتریای تایبەت بە ژنان و حەمام و شوێنی تری گشتیەوە دەچونە ناو ژنان. ئەوان هەرگیز حیجابیان بە یاسا قەدەغە نەکرد، بەڵام بە یاسا پارێزگاریان لەو ژنانە دەکرد کە حیجابیان لادەبرد. بۆ زانیاری زیاتر لەسەر کاری ژینۆدیل بگەرێوە بۆ نوسراوی شۆڕشی بەلشەفیکی و ڕزگاری ژن کە لینکەکەی لەخوارەوە دادەنێم.
لە ساڵی 1920 بە یاسا لەباربردن ئازاد کراو ئەمەش بەشێک لە کارو خەباتی ژینۆتەدیل بوو وە خەڵکیان لەمبارەوە هۆشیاردەکردەوە.

بەرنامەی ئابوری نوێ (نیپ)

ڕوسیا بەدوای شۆڕش ڕوبەروی جەنگی ناوخۆ بۆوەو ئەمەش جارێکی تر خەڵکی توشی نەهامەتیکردەوەو جارێکی تر کارگەو کارخانەکان داخران، بێکاری باڵی بەسەر وڵاتدا کێشا، بەڵام ئەمجارەیان ژنان و منداڵان بەتایبەتی پارێزگاری کۆمەلایەتیان هەبوو لەلای دەسەڵاتەوە. ڕوسیا لە قەیرانێکی ئابوری گەورەدا بوو، لەهەمو لایەکەوە گەماڕۆدرابوو ئیزۆلە کرابۆوە. بەشێک لە ڕابەرانی شۆڕش ئومێدیان بەوە بەستبوو کە شۆڕش لە وڵاتانی تر ڕوبدات و فریایان بکەوێت بەتایبەتی ئەڵمانیا کە لەو سەردەمەدا وڵاتێکی پیشەسازی پێشکەوتوبوو، بنەمای ئەم بۆچونەش بۆ ئەوە دەگەڕایەوە کە تا سەرمایەداری گەشە نەکات و پێنەگات ناتواندرێت سۆسیالیزم پیادەبکرێت و ڕوسیای داڕوخاو بەوخێراییە نابێتە وڵاتێکی پیشەسازی و ئەڵمانیا پیشەسازیە، وە سۆسیالیزم دەبێت سەرتاسەری بێت و لەیەک وڵات ئیمکانی سەرکەوتنی نییە. لە ئەڵمانیاو چەند وڵاتیکی تریش هەوڵی شۆڕش درا بەڵام سەرکەوتو نەبوو.
بەدوای کۆتاییهاتنی جەنگی ناوخۆو پوچەڵکردنەوەی پلانەکانی دەوڵەتە دژ□ ش□ش□ ئیمپریالیەکان، وڵات بەتەوای داڕمابو وە نەهامەتیەکی زۆر ڕویتێکردبوو، بەڵشەفیکەکان بەڕابەرایەتی لنین ناچاربون بەرنامەی ئابوری نوێ دابنێنن بۆ سەرپێی خستنەوە ئابوری وڵات، ڕوبەڕوی سازش و پاشەکشە بوونەوە لەوانە بەرنامەی نیپ و سەرمایەداری دەوڵەتی.

لە کاتی نیپدا بەناوی کرێکاری ناکارامەوە ژنانێکی زۆر لەسەر کارەکانیان دەرکران. ئەمە لەکاتێکدا لە ساڵی 1918 لینین لە کۆنگرەی ژنانی کرێکار تەئکید لەوە دەکاتەوە کە ئەوان جیاوازی لەنێوان کرێکاری کارامە ونا کارامە ناهیڵن! زۆربەی خواردنگەو

جل□رگە گشتیەکان دادەخرێن زۆر بەکەمی لە هەندێک کارگە دەمێنێتەوە. ئەمە لە کاتێکدا بەلشەفیکەکان تەئکید لەوە دەکەنەوە کە دەبێت کاری ناوماڵ کۆمەڵایەتی بکرێتەو□ و مێشکی ژن لە چواردیواری ماڵ قەتیش نەمێنێت. واتا لەم پاشکەشانە ژنان پشکی شێریان بەرکەوت. بەڵام کاری ژینۆتێل بەردەوام بوو لە ڕاهێنانی ژنان لەسەر کارو بەکارامەکردنیان، وە هەروەها ڕەوانەکردنی ژنان بۆ ناوەندی بڕیار بۆئەوەی لە شوڕاکان خۆیان کاندید بکەن و بەشێک بن لە دامودەزگاکانی بەڕێو□ بردنی ولات.

ئامانجەکانی شۆڕش و پاراستنی چوارچێوەی شۆڕش تا ساڵی 1924 بەردەوامد□ بێت، لەمساڵەوە گفتوگۆو بەربەرەکانی توند لەنێو ڕابەری حیزبی کۆمۆنیست یان بەلشەفیکەکان ڕودەدات و دەرئەنجام بەرەی بەسنعەتیکردن و سەرمایەداری دەوڵەتی سەرکەوتودەبێت و شۆڕش فەلەج دەبێت، دواتر دێمە سەر هۆکارەکانی. لەم نێوەشدا کاری ژینۆتێل وەک ڕێکخراوێکی NGO ب□ ب□ردنە پێشەوەی پلانی پێنج ساڵە بۆ بە پیشەسازیکردنی ڕوسیا دێتە بەرچاوو چیتر گوێ لە پێشنیارەکانی رابەرانی ژنان ناگیرێت.
ژینۆتێل لە ساڵی 1926 هەنگاوی بۆ نەهێشتنی لەشفرۆشی لە وڵات ناو چەند مەڵبەندێکی کردەوە بۆ چارەسەری ئەم ژنانەی کە بەهۆی ئەم کارەوە کێشەی تەندروستیان بۆ هاتبوە پێش، ژنان بە لێشاو ڕویان ت□□د□کرد، وە هەوڵی جدیان لەگەڵ دەدرا کە ببن بە بەرهەمهێنەرو کریکاری کارامەو بگەرێنەوە نێو کۆمەڵگە بە رێزو حورمەتەوە، زۆر کاری باشیان لەمبارەیەوە کرد.(سەیری شۆڕشی بەلشەفی و ڕزگاری ژنان بکە).
بەدوای ماوەیەک زۆر توند بە لەشفرۆشەکان بەرخورد کرا بەتایبەتی پیاوان، وە جارێکی تر هاوجنسگەرایی نایاسایی کرا. بەناوی ئەوەی کە لەسۆسیالیزم بەپیی تیئۆری مارکسیستی لەشفرۆشی نامێنێت و ئێمە گەیشتوینەتە سۆسیالیزم. وە لەچەند ڕاپۆرتێکدا ئیشارەت بەوەدرابوو کە لەشفرۆشی بەتەواوی بنەبڕکراوە کە ئەمە لەڕاستیدا هیچ بنەمایەکی نەبوو، هەرچەند لەشفرۆشی کەم ببوەوە بەڵام بنەبڕ نەکرابوو.

لەسەرەتای ساڵانی سیەکان جارێکی تر قەیرانێکی گەورە ڕو لەم وڵاتە دەکات و دەبێتە هۆکاری ئەوەی کە چەندین ملێۆن گیان لەدەستبدەن. بەم هۆیەوە ڕژێمی ستالین لە یاسای لەباربردنی منداڵ پەشیمان دەبێتەوەو بەهەموو شێوەیەک منداڵ لەباربردن قەدەغە دەکات. وە جارێکی تر خێزان پیرۆز دەکاتەو□ و□ ژنان دەکاتەوە کۆیلەی کاری

ناوماڵ و خوێندنگای کچان جیادەکاتەوە وانەی ماڵداری و خێزان بە خوێندنیان زیاد دەکات و پڕوپاگەندەی ئەوە بڵاودەکاتەوە کە ژنان وەک کرێکار و دایکی کرێکار دەبێت رێزیان لێبگیریت. بەهانەی ستالین بۆ کارەکانی ئەوە دەبێت کە ئێمە پێویستمان بە خێزانی سۆسیالیستی هەیە وەک ئەوەی ئەنگلز دەڵێت و لەچەند شوێنێک بۆچونەکانی ئەنگلز بە بەرژەوەندی خۆی هەڵدەگێڕێتەوە. وە هەروەها لەوە دەگەرێتەوە بۆ وتارێکی لینین کە لەسالی 1913 نوسرابوو بەناوی” چینی کرێکار و مالتوسیزمی نوێ” دەکاتە پاساوی کە لینین وەڵامی چەند بۆچونێکی مالتو دەداتەوە دەربارەی منداڵبون و زیادبونی ڕێژەی دانیشتوان.
ئەم پاشەکشانە بۆ؟

شۆڕشی ئۆکتۆبەر شۆرشێکی عەزیمی کرێکاری بوو، شۆڕشێک بوو کە لە دەرئەنجامی چەندین دەیەی کاری ڕێکخراوەیی و پێکهێنانی ناوەندی شوڕایی جۆراو جۆر بەدەستهات، بەڵام بەداخەوە شۆڕش لە نیوەی ڕێگا شکستی خواردو نەیتوانی ئامانجەکانی خۆی بهێنێتە دی. زۆر بیروبۆچونی جیاجیا هەن دەربارەی شکستی شۆڕش، من لەگەڵ ئەم بۆچونەم کە هۆکارەکەی بۆ بنەما چینایەتیەکان دەگەڕێنێتەوەو پییوایە لە ڕوسیا نەتواندرا ئابوری بۆ ئابوری سۆسیالیستی بگۆڕدرێت. خەباتی چینی کرێکارو بەدیهێنانی سۆسیالیزم واتا خەبات لە بەرامبەر ئابوری بۆرجوازی و گۆڕینی بۆ ئابوری سۆسیالیستی و لەڕوانگەی چینی کرێکار و مارکسیزمەوە، شۆڕشی سۆسیالیستی لە بنەڕەتدا شۆڕشێکی ئابوورییە و تەنیا لەسەر ئەم بناغەیە ئەتوانێت شۆڕشێکی کۆمەڵایەتی بێت، هەڵوەشانەوەی موڵکایەتی تایبەت و گۆڕانیەتی بۆ موڵکی گشتی. لە ڕوسیای شوڕاییدا، تا ساڵی 1924 تواندرابوو دەسکەوتو بنەماکانی شۆڕشی کرێکاری دەستی پیوەبگیرێت سەرباری تەحەدیاتێکی زۆرو ناچار بە پاشەکشەکردن و سازش و لەدەستدانی چەند دەسکەوتێک ،بنەما چینایەتیەکانی شۆڕش بەدوای گفتوگۆو کێشمەکێشێکی گەورەی دەرون حیزبی ڕودەدات لە نێوان ساڵانی 1924 بۆ 1926 سەبارەت بە شۆڕش لە وڵاتانی ترو بۆ پیشەسازیکردنی ڕوسیا بۆ بەدیهێنانی سۆسیالیزم لە یەک وڵات دەبێت و دەرئەنجام ئەم هەڵەی کە بە پیشەسازیکردنی ڕوسیاو هەڵوەشانەوەی موڵکداریەتی تایبەت و گۆڕینی بۆ مولکداریەتی دەوڵەتی کە ستالین نوێنەرایەتی دەکات سەرکەوتن بەدەست دەهێنێت و دەبێتە سەرەتایەکی مەترسیداری ئامانجی شۆڕشی کرێکاری لە ڕوسیا. هەر لە سەرەتای گفتوگۆکانەوە هەوڵدەدرێت ڕۆڵی شوڕاو ناوەندە کرێکاریەکان لاوزترو لاوازتر بکرێت و تا لە کۆتایی هەموو دەسەلات بە حیزب و لەناو حیزبیش بە ستالین

دەبێت.

ئەو گفتوگۆیانە لەخۆوە نەهاتوتە ئاراوە، بنەماکەی دەگەڕێتەوە بۆ ئەنتەرناسیۆنالی دووەم، بەدوای ئەوەی هەندیک لە سۆسیال دیموکراتەکان دەبنە دوو باڵ و هەندێکیان پییانوادەبێت کە سۆسیالیزم قۆناغ بەقۆناغ بەدەست دیت و دەبێت لایەنگری لیبڕاڵ و بۆرجوازیەکان بکەین بۆ بە پیشەسازیکردن وەک هەنگاوێک بۆ بەدیهێنانی سۆسیالیزم، باڵەکەی تر پیوادەبێت کە دەتواندرێت بەنمونە لە وڵاتێکی نیمچە فیۆداڵی وەک ڕوسیا شۆڕشی کریکاری بەئەنجام بگات. دەرئەنجام سۆسیال دیموکراتەکان دەبنە دوو بەش و لەڕوسیا بە مەنشەفیەکان و بەڵشەفیەکان ناودەبردرێن. بەلشەفیەکان لەلایەن لینینەوە نوێنەرایەتی دەکرێن.
واتا ئەم بەچونە لە ڕوسیا بنەمایەکی نزیکەی سەدەیەی هەبووە تا کاتی شکستی شۆڕش. هەر ئەم بەچونانەش رابەرانی کرێکاری و هەڵسوڕاوانی کۆمەنیستی و شوڕاکانی دابەشکردوە. لەسەرەتای شۆڕشی ئۆکتۆبەری ساڵی 1917 بەشێک لە بەلشەفیکەکان پییانوادەبێت کە پیویستە شۆڕش لە وڵاتانی تر ئەنجامبدرێت بۆ ئەوەی فریای ڕوسیا بکەون، بەتایبەتی ئەڵمانیا کە وڵاتێکی پیشەسازیە، کاتێک دونیا پلان دژی ڕوسیا دەگێڕێت و دەبێتە هۆکاری جەنگی ناوخۆ، پێیانوایە ئەوان ناتوانن لەم بارودۆخە خراپە کە برسیەتی باڵی بەسەر وڵات داگرتوە بەم پەلە پەلیە ڕوسیا سەنعەتی بکەنەوە. ئەگەر بەوردی سەیربکەین دەبینین ئاراستەی ئەم باڵەی شۆڕشی ئەڵمانیای بە فریادرەس دەزانی لەگەڵ باڵی بەسنعەتکردنی ڕوسیا هەمان پڕەنسیبە، بۆ هاتنەدی سۆسیالیزم پیویستمان بە پیشەسازیکردن هەیە. هەروەک لەسەرەوە ئیشارەتم پێدا کاتێک شۆڕش بەتەواوی شکست دەخوات لە ساڵی 1926 ەوە پلانی پێنج ساڵە دادەندرێت بۆ زیاتر بە پیشەسازیکردنی ڕوسیا، سەرمایە لەلایەن دەوڵەتەوە مانۆپۆل دەکرێت و ڕۆڵی شوڕاو سەندیکا کرێکاریەکان لاواز دەکرێت و هەموو دەسەڵات لەجیاتی خەڵک و شوڕاکان بۆ حیزب دەگەڕێندرێتەوە بۆ ڕابەری ستالین. لەوکاتەدا هەروەک چۆن لەگەڵ شکستی کۆمەنەی پاریس هەموو کۆمەنارەکان قەتل و عامدەکرێن هەمان شت لە ڕوسیا ڕوودەدات و بە قەتل و عامکردنی شۆڕشگێڕان و ئەوکەسانەی کە پێ لەسەر بەئامانج گەیاندنی شۆڕش دادەگرن، بەڵام ئەوەیان بەشێوەیەکی شەنەیی ڕوودەدات و پرۆسەیەکی چەند ساڵە دەخایەنێت.

من لێرەدا نامەوێت بە وردی باسی هۆکاری ناکامیەکان شۆڕشی ئۆکتۆبر بکەم*، بەڵام جەخت لەوەدەکەمەوە کەئەوەی پاشەکشەی بە

دەسکەوتەکانی ژنان کرد شکستی خۆدی شۆڕشەکە بوو، ئەگەر شۆڕش بە ئامانجی خۆی بگەیشتبایەو ئابوری بگۆڕیبا بۆ ئابوری سۆسیالیستی (کۆمەڵایەتی) زۆر بەئاسانی هەموو کێشە کۆمەڵایەتی و دیموکراتیەکان چارەسەر دەبوون. بە واتایەکی تر لە ڕوسیای شوڕاییدا ئابوری سەرمایەداری بەڕێوە دەچوو، بەڵام سەرمایەداری تایبەت نەبوو بەڵکو سەرمایەداری دەوڵەتی بوو، واتا چەوسانەوەی ئینسان لەلایەن ئینسان کۆتایی پینەهات و ئینسان کۆیلەی کاری کرێ بوو بۆ دەوڵەت. لەم نێوەشدا جارێکی تر ژنان کرانەوە وەسیلەیەک بەناوی کرێکاری ناکارامەو هەرگیز نەیانتوانی کرێی یەکسان وەربگرن. کۆمەڵگەی سۆسیالیستی بەدی نەهات بۆ جارێکی تر ژنان ناچارکرانەوە بە کاری ناوماڵ و مندالبونی زۆر.

سەد ساڵ بەدوای شۆڕشی ئۆکتۆبەردا

شۆڕشی عەزیمی ئۆکتۆبەر توانی زۆر دەسکەوت بۆ کۆمەلگە بەدەستبهێنێت و کاریگەری خۆی لەسەر جیهان دابنێت. ئەگەر بەکورتی باسێک لەو دەسکەوتانە بکەین بەگشتی هەڵوەشاندنەوەی موڵکایەتی تایبەت و دابەشکردنی زەوی بەسەر جوتیاران، دان نان بە مافی چارەنوسی گەلان و وەستانەوە بەرامبەر ئیمپریالیزم، بەرەنگاربونەوەی ڕەگەزپەرستی و قەدەغەکردنی هەر جیاکاریەکی ڕەگەزی و ئیتنیکی، بۆنمونە ئەوکاتە سیمیەکان (یەهودیەکان لەژیر فشاری زۆردابون و تەنها بە کارتی تایبەت دەیانتوانی لە مۆسکۆو پترۆگراد بژیەن) شۆڕش ئەمەی هەڵوەشاندەوەو بوون بە هاوڵاتی یەکسان، دان نان بە هەموو مافە سەرەتاییەکانی ئینسان، گرنگترینیشیان هەڵوەشانەوەی یاسای بەتاوان ناسینی هاوجنسگەرا بوو، مافی یەکسانکردنی ژن و پیاو بە یاسا و هەموارکردنی بواری یەکسان لە خوێندن و کارکردن و بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە، هەوڵدان بۆ بە کۆمەڵایەتیکردنەوەی کاری ناومال و کردنەوەی دایانگاو، خانەی بەساڵاچوان و چێشتخانەو جلشۆری گشتی، بەخۆڕاییکردنی خوێندن و پیدانی مافی خوێندنی بەخۆڕایی بۆ هەموان. شۆڕشی ئۆکتۆبەر بەگشتی بۆ یەکەم جار کۆمەڵگەی بەرپرسکرد بەرامبەر بەتاک، جێگای باوڕ نەبوو بۆ هیچ کەسێک بەر لە شۆڕش کە کۆمەڵگە بەرپرسبیت بەرامبەر بە خویندن، وە ئەگەر سەیرێکی جیهان بکەین بەتایبەتی وڵاتانی پیشکەوتو وە ئەم وڵاتانەی کە ڕیفاهیاتی کۆمەڵایەتی تێیدا هەیە، دەبینین کە جێگا پەنجەی شۆرشی ئۆکتۆبەری پیوەدیارە، لە مافەکانی ژنان و منداڵان، هەقی ڕێکخراوبون و کۆمەڵێک دەسکەوتی چینی کرێکار......تاد. وە ئەوەشمان بیرنەچێت کە شۆڕشی ئۆکتۆبەر بۆ

یەکەمجار لە یاسایەکدا حوکمی ئیعدامی هەڵوەشاندەوە بەڵام جێبەجێنەکراو دواتر لیی پەشیمان بونەوە.

ئەزمونی شۆڕشی ئۆکتۆبەر بۆ کردەوە سەلماندی بەدیهێنانی یەکسانی و مافە ڕەواکانی ژنان تەنها خەون و خەیاڵ نیە و بەڵکو ئیمکانی هەیە، گرنگ ئەوەیە چۆن هەنگاوی بۆ هەڵگیری. بەدرێژایی مێژو پێشڕەویەکانی بزوتنەوەی ژنان پەیوەست بووە بە ئاستی هۆشیاری و چۆنیەتی خەباتی بزوتنەوەی کرێکاریەوە، هەرکاتێک ئەم بزوتنەوەیە بەهێز بوبێت ژنان توانیویانە مافی زیاتر بەدەست بهێنن.

تا ئێستاش لە هیچ ولاتێکی جیهان ژنان بە تەواوی لەگەڵ پیاوان یەکسان نین. تا ئێستاش کرێی یەکسان بۆ کاری هاوکێش وەرناگرن.
سەد ساڵ پیش ئێستا کاری ناوماڵ کاری ژنان بوو، لینین لە چەند وتاردا ئیشارەتی بەوەداوە کە ڕاستە ڕێژەیەکی بەرچاوی ژنان لە بازاری کارن و بەرهەم دەهێنن بەڵام ئەمە ئەرکی سەرشانیانی قورستر کردوەو ناچارن دوو بەرامبەر کاربکەن، هەم لە دەرەوە و هەم لە ماڵەوە، بەڵام لە جیهانی ئەمڕۆماندا دنیای تەکنەلۆجیا وەک جل شۆڕ، قاپشۆر، گسکی ڕوبەرت، بە پیشەسازی کردن خواردن و پێداویستیەکانی تر، داینگەو شوێنی پەروەردەکردنی مۆدێرن هەیە. بەڵام ئەم ڕەفاهیات و خزمەتگوزاریانە لە بەردەست کۆمەڵگە نیە و سوسیالیسیە نەبونەتەوە وهەمومان لێی بەهرەمەند نین.

سەد ساڵ بەدوای شۆڕسی ئۆکتۆبەر

دۆخی ژنان لە جیهاند لەوپەڕی خراپیدایە، بەپیی ئامارەکانی نەتەوە یەکگرتوەکان زیاتر لە 30 ملیۆن کۆیلەی رەسمی لە جیهان هەیە و لە سەدا 80 ی ئەمانە لەژێر تەمەنی یاسایین و زۆربەیان لە ڕەگەزی مێن و لە بازاڕێکی گەورە بە پانتایی جیهان بازرگانی سەکسیان پیدەکرێت.
لەباربردنی منداڵ، تا ئیستاش تەنانەت لە هەندێک ولاتە پیشکەوتوەکان لەناویاندا هەندێک لەهەرێمەکانی ئەمریکا نایاساییە، لە زۆربەی وڵاتانی ئەمریکای لاتین حوکمی قورسی چەند ساڵ زیندانی هەیە بۆ ئەوکەسانەی کە منداڵ لەباردەبەن وە هەروەها لەم وڵاتانەی کە یاسای ئیسلامی بەسەریدا زاڵە هەر بەهەمان شێوەیە، ئەمەش بۆوتە هۆکاری ئەوەی کە ژنان لە کلینیکی نایاسایی ئەم کارە ئەنجامبدەن و ژیانیان بکەوێتە مەترسیەوە.
لە وڵاتانی ئیسلام زۆدە بە ملیۆنها کچ و ژن لەژێر هەمان یاساو

ڕێسا دەناڵێنن و هەمان دەردیان هەیەو بەهۆی کۆچ و نائارامی ئەم دیاریدەیە وڵاتانی ئەوروپاشی گرتۆتەوە.
نەبونی ئەمنیەتی کارو تەحەروشو ئازاردانی سێکسی بۆ سەر ژنانی کرێکار دیاریدەیەکی تری جیهانیە.

هەمان ئەم کێشانەی کە بەلشەفیکەکان کاریان لەسەر کردوەو بەرەنگاری بونەتەوە لە سەد ساڵ پیش ئیستا هێشتا هەر بەردەوامەو بەشێوەی تر. ئەمڕۆ بازاری کارو سەرمایە جیهانی بۆتەوەو سنور بۆ سەرمایەداران نەماوە.
تەنانەت لە ڕۆژئاوای دیموکراسیش چینی کرێکار لە هەموو کاتێک زیاتر کەوتوەتە ژێر فشارەوە، لە لایەکەوە مەترسی بێکاری و لە لایەکی ترەوە لەدەستدانی ئەو ڕەفاهیات و خزمەتگوزاریانەی کە بەرهەمی خەباتی چەند دەیەی سەرجەم کۆمەڵانی خەڵکی کۆمەڵگەیە، بەدوای ڕوخانی جەمسەری سەرمایەداری دەڵەتی سۆفیەت وەک تاکە ڕکابەری بازاڕی ئازادی ڕۆژئاوا و ڕەوانەوەی خەتەری فکرەی سۆفیەتی، دەوڵەتانی ئەوروپای ڕۆژئاوا خەیاڵیان ئاسودەتر و دەستیان کراوەترە لە لێسەندنەوەی ڕەفاهیات و هێرش کردنە سەر مافەکانی کرێکاران و سەرجەم خزمەتگوزاریەکان.
دڵە ڕاوکێ و ترس و دڵنیا نەبوون لە داهاتوو، زۆربەی خەڵکی ڕۆژاوای توشی سترێس و نا ئەمنی کردووە، بەتایبەتی ژنان، چونکە ئەوە هێشتا ژنانن بە زۆری ئەرک و بەرپرسیاریەتی ماڵ و منداڵیان لەسەرە، ئەگەر دۆخی خەستەخانە، خوێندنگە و باخچەی ساوایان خراپ بێت، پێش هەموو کەسێک ئەوە ژنانن زەختیان دەکەوێتە سەر و وەک کاراکتەرێکی بازاڕی کار لە چۆنیەتی و چەندایەتی توانایی ئامادە بە پیشەیان دادەبەزێت و لە ئیش دەردەکرێن. و تەنانەت ئەو شوێنە خزمەتگوزاریانەی کە توشی تەقەشوف دەبنەوە و کارمەندەکانیان بێکار دەکرێن بە زۆری ئەم بوارانەن کە وەکو ئیشی ژنان ناسراون و لەوێش زۆربەی ژنانن دەکەونە ژێر زەختی زیاترە وە یان شەپۆلی بێکاریەوە.

لەیادی سەد ساڵەی شۆڕشی ئۆکتۆبەر، جیهان لە هەموو کات زیاتر پیویستی بە شۆڕشێکی تر هەیە، شۆڕشێک کە بتوانێت ئەم نیزامە هەڵگێڕێتەوە، بۆ ئەمەش پێویستمان بە خەباتی سەراسەری چینی کرێکار هەیە، پێویستمان بە ستراتیجیەتی نوێ و سەراسەری بە پانتایی ئاڵوگۆڕو دۆخە جیهانیەکەی ئەمڕۆمان هەیە. ئەمەش بە دەست لە ناودەستی ژنان و پیاوان و خۆڕێکخراوکردنمان لە دەوری ئاسۆی سۆسیالیستی دێتە دی.

تێبینی: من نەمویستیە وردەکاریەکانی کاری بەلشەفیکەکان و ژن□ تێدل

دوبارەبکەمەوە بۆ زانیاری زیاتر دەتوانن شۆڕشی بەلشەفیکی و ڕزگاری ژنان بخوێنەوە.
http://media4.hkkurdistan.org/2015/03/shorsiBlashfiWjnan.pdf
*هێڵە سەرەکییەکانی ڕەخنەی سۆسیالیستی لە ئەزموونی شۆڕشی کرێکاری لە سۆڤێت/ مەنسور حیکمەت http://www.hawpshti.com/ku/?p=13644

-__________

سەرچاوەکان

ئەو دە ڕۆژەی دنیای هەژاند/ جۆن ڕید /John Reed
مێژوی شۆڕشی ڕوسیا لە 1917 بۆ 1928/ بە زمانی دانیمارکی
E. H. Carr
https://www.autonominfoservice.net/2009/10/25/oktober-revolutionen-1917-en-venstreradikal-analyse/
http://www.marxisme.dk/arkiv/lenin/1921/03/08-kvindedag.htm
https://www.marxists.org/farsi/archive/lenin/works/1921/chaharomin-salgasht.htm
https://marxist.dk/artikler/teori/5712-kvinderne-og-den-russiske-revolution.html
http://www.hawpshti.com/ku/?p=14053

ئەم بابەتە بە دوو بەش لە ژمارە 14 و 15ی بڵاوکراوەی بۆپێشەوە بڵاو بۆتەوە.

چۆن ئەم دۆخە تێپەڕێنین؟ ... عەزیز ڕەئووف

یەکەم: هەموو دۆخێکی سیاسی بەرمەبدای کۆمەڵگە خۆیەتی. هیچ دۆخێك نیە بە چەند ڕۆژێك دروست بێت. کەڵەکەبوونی سەرجەم کەم و کوڕیەکان و بێدەنگی کوشندە و سپاردنی کۆی برین و خەمەکانمان بە نوخبەیەکی سیاسی هەڵکاری کۆی ئەم دۆخە نالەبارەیە. واتە چەندە بەرپرسانی ئەم دەڤەرە بەرپرسن بەرامبەر بە کۆی برینەکان هێندەش کۆی کۆمەڵگە

بەرپرسە لە دورستکردنی بێدەنگی و لاموبالاتی و تەمبەڵی و بەرخۆری.
دووەم: وەك چۆن خوڵقاندنی دۆخێکی نائاسایی کارەساتە بەوەی کە لەلایەن کەسێك یان چەند کەسێکەوە بەدەستەهاتووە ئاواش کارەساتە چارەسەرەکەی بە کەسێك یان نوخبەیەك یان هێزێکی سیاسی ببەستین. هیچ نوخبە و کەس و هێزێك فریادرەس نیە بۆ چارەسەرکردنی دۆخێکی سیاسی، بەڵکو دەبێت خەمی ئێمە ببێتە خەمێکی دەستەجەمعی سپاردنی خەمەکان بە نوخبەیەکی سیاسی و داواکردنی چارەسەر لە نوخبەی سیاسی و نوسەران و ڕۆشنبیران خۆدزینەوەیە لە بەرپرسیارێتیەکی دەستەجەمعی..

سێیەم: چارەسەرنەکردنی کەیسە گەورەکانی ئێمە، پەیوەندی بە سەرقاڵبوونی ئێمەوە هەیە بە شتە بچوکەکانەوە. خەڵك هێندەی سەرگەرمی شتە بچوکەکانی ڕۆژانەیە لەمەڕ خواپەرستی و عەشق و پەیوەندی و جیاوازی ڕەگەزی، هێندە خەمی نیە لانی کەم نیوەی خاکەکەی دەکەوێتەوە دەستی دوژمنان. بەر لە هەر شت دەبێ لە شتە بچوکەکان دەرچین و ستێپ بنێین بەرەو خەونە گەورەکان.
چوارەم: یەکێك لە سیما دیارەکانی هەر هێزێکی ستەمکار ڕوخانی پردە. کۆمەڵگەی کوردی پردی پەیوەندی لەنێو شارەکاندا لەدەست داوە، ڕاستە خەون و خەم و خولیاکانی بەشێکی زۆری نەوەی ئێمە هاوبەشە بەڵام پردی ئەم پەیوەندیە بۆ ئۆرگانیزەکردن و گواستنەوەی ئەم خەونە بۆ کۆبوونەوە و فشار و چالاکی دەستەجەمعی تەواو تێکشاوە.

پێنجەم: کوردستان پڕە لە دەسەڵاتی بچوك بچوك و مایکرۆ دیکتاتۆر. ئەم پەیکەرە بچوکانە ڕوخانی زەحمەتە. یەك پەیکەر لەئارادا نیە تا کۆبینەوە و بیڕوخێنین. دەسەڵاتی بچوك بچوك و لێکاڵی ڕوخان و دەسکاریکردن و لێبرسینەوە لەگەڵیدا تەواو ئەرکێکی زەحمەت و ئاڵۆزە، یان لانی کەم ئاوابوونی دنیای لەم شێوەیە و دروستکردنی دنیایەکی تر لە دۆخی ڕوخانی پردی پەیوەندیدا کردەیەکی ئاسان نیە.
شەشەم: تێکەڵەی کۆمەڵگەی ئێمە لەنێوان شاریبوون و شایخیبووندا. تا ئێستا ئیمە پێیەکمان لەناو سروشت و پێیەکمان لەناو شارستانیەتدایە. بەمانایەکی تر نازانین دەسکاری ئەم دۆخە بە خەباتی مەدەنی بکەین یان بە یاخیبوون و توندوتیژی. بیست و شەش ساڵە لانی کەم نەمانتوانی لە گرنگی دامەزراوەکان و یاسا و ڕێساکان حاڵی بین یان بیچەسپێنین. لەئێستاشدا ناتوانین فۆرمێك بدۆزینەوە بۆ دەرباز بوون لەم دۆخە.

حەوتەم: بزوتنەوە کۆمەڵایەتیەکان و پارت و لایەنە سیاسیەکانی

دەرەوەی نوخبەی دەسەڵاتدار بزوتنەوەگەلێکی تەواو لاوازن. ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و پارتە سیاسیەکان لەوە لاوازتردرن بتوانن دەسکاری ئەم دۆخە بکەن، ئەمەش دروست پەیوەستە بە نەبوونی ڕوئیایەکی ڕوون و پارادیمێکی نوێی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری لەدەرەوەی نوخبەی دەسەڵاتداری کوردی. لە دۆخی بەم شێوەیەدا تەنها دەنگەدەنگ و توڕەبوون دەبیستین نەك بیرکردنەوە و هەوڵ و خەبات و تێکۆشانی عەقڵانی و ڕادیکاڵ کە جیاواز بێت لەوی تر.

هەشتەم: بەشێکی ڕۆشنبیران و پیاوازی ئاینی ڕۆڵی خراپ دەگێڕن لە مانەوەی ئەو دۆخە وەك خۆی. ئەوەی لە کەمپەینی ڕیفراندۆمدا بینیمان ڕوخساری ڕاستەقینەی ڕۆشنبیران و ڕووی دزێوی بەشێکی پیاوانی ئاینی بوو کە دەیسەلمێنێت ئەم نوخبە دەسەڵاتدارە لەخۆڕاو لە ئاسمانەوە شەرعیەتی وەرنەگرتووە بەڵکو بە ستایش و نوسین و خیتابی بەشێکی ڕۆشنبیران و پیاوانی ئاینی لەسەر پای خۆیان وەستاون.

نۆیەم: ئێمە چ جۆرە خەباتێکمان دەوێت بۆ دەربازبوون لەم دۆخە؟ شۆڕشمان دەوێ یان ڕیفۆرم؟ بە چ کەرەستەیەك؟ لە ئێستادا کۆمەڵگەی ئێمە توانای دۆزینەوەی کەرەستەیەکی تری نیە بۆ ماڵئاوایی لە دۆخی لەم شێوەیە و خوڵقاندن و بەخێرهێنانی دۆخێکی تر کە لانی کەم ماف و کەرامەت و خەونی نەوەی ئێمەی تێدا بێتەدی. ئەم ئاڵۆزیە بۆ نەدۆزینەوەی کەرەستەکانی بەرگری فەزایەکی تەواو نالەباری دروست کردووە کە لێڵیەك لە هەوڵەکان بۆ ماڵئاوایی لەم دۆخە دەبینین.

دەیەم: بچوککردنەوەی کۆی کێشەکانی کۆمەڵگەی ئێمە لە کێشەی ئابووری و موچەدا. کێشە ئابووریەکان دابڕاو نین لە کێشە سیاسی و کۆمەڵایەتی و کەلتوریەکان ئەسڵەن کێشەی ئابوری کێشەیەکی بچوکە لە بەشێك لە کێشە گەورەکانی کۆمەڵگەی ئێمە کە سەرەکی ترینیان کێشەی سیاسی و بەڕێوەبردنە. ئەم بچوککردنەوەیە وایکردووە کە هۆکاری کێشە سەرەکیەکە نەبینین و تەنها لە قیژە و هاوار و بێدادی لە نەبوونی نان و موچەدا کورتی بکەینەوە.

یازدەیەم: نەدۆزینەوەی کەرەستەیەکی تر بۆ بەرەنگاری لە دەرەوەی بۆڵەبۆڵی دووبارە و بەتاڵکردنەوەی توڕەییەکان لە میدیا و تۆڕە کۆمەڵایەتیەکان. دۆزینەوەی کەرەستەیەك بۆ کۆبوونەوەی جەماوەرەی و کارکردن لەسەر خاڵی هاوبەش و خەونی هاوبەش سەرەتایەکی گرنگە بۆ بینین و بەرچاوڕوونی و ڕۆشنی سیمای ئەو دنیایەی کە پێویستە بیخوڵقێنین.

دوازدەیەم: دەربازبوون لە دۆخی چاوەڕوانی و وەلاوەنانی لاموبالاتی و

تەمەلی و کردنی سیاسیەت بە کردەیەکی ڕۆژانە و مانەوە لە ماڵ وەك حەرام و کردنی شەقام بە شوێنی سیاسەت و شوێنی لێپرسینەوە و شوێنی هاوارکردن. لە ئێستادا کێی چین و توێژەکان لە چاوەڕوانیەکی کێشندەدان و خۆیان بە کردەی هەر گۆڕانێکی کۆمەڵایەتی و سیاسی هەڵناسن و خویەکی قورسیان بەم چاوەڕوانیەوە گرتووە کە نە هیچی لێ شین دەبێت و نە ئاسۆیەك لەم چاوەڕوانیەدا دەبینرێت بۆ ماڵئاوایی لە دۆخێك و خوڵقاندنی دۆخێکی باشتر.

لاوازی و شکستی کورد لە چارەسەری ناوچە سنوریە کێشە لەسەرەکاندا ... شاخەوان شۆڕش

کە لە ساڵی ٢٠٠٣ دا رژێمی بەعس روخا لایەنە سەرەکیەکانی ئێراق لەسەر سیستەمی فیدرالی رێککەوتن و مۆری دەستوریان کرد. سەرانی پارتی و یەکێتی واژووی مانەوەی باشوری کوردستانیان لە چوارچێوەی ئێراقدا کرد. بەمجۆرە باشوری کوردستان دەستوریانە لە چوارچێوەی ئێراقدا مایەوە و چارەسەری کێشەکان خرانە ئەو چوارچێوەیە. ئەو ڕێکەوتنە لەگەڵ یاسا و پرەنسیپە نێونەتەوەیەکان سەبارەت بە کێشەی لەو جۆرە، تێگەیشتن و گونجاوی نێونەتەوەیی هەبوو. چارەسەری ناوچە کێشەلەسەرەکانی نێوان ئێراق و باشوری کوردستان بەپێی دەستور بەگۆیەکی تایبەتی بۆ داندرا و لەرێگەی بڕیاری ١٤٠ ـــەوە جۆری چارەسەرەکە بڕیاری لەسەر درا. بەپێی دەستور دەبوایە تاکو کۆتایی ساڵی ٢٠٠٧ کۆتایی بە چارەسەرەکە بهێندرێت. واتە ئاسەوارەکانی بەعەربکردن نەهێلدرێت، ئاوارەکان بگەرێنەوە، موڵکە داگیرکراوەکان بۆ خاوەنەکانیان بگەڕێندرێتەوە، دامەزراوەکان بۆ هاوبەشی رێکبخرێنەوە، پاشان ریفەراندۆم لەسەر چارەنوسی ئەو ناوچانە بکرێت و سنور دیار بکرێت. لە دیدێکی کوردستانیانەوە ئەو بڕیارە کەموکوری هەبوو و رەخنەش زۆر گیران. هەرچۆنی بێ ماددەی ١٤٠ گرنگی خۆی هەبووە و بۆ چارەسەری کێشەیەک داندرابوو کە بەدرێژایی تەمەنی دەوڵەتی ئێراق هەبووە و بێ چارەسەر مابووەوە.

بە ئەوەی کورد بتوانێ لە ئاست جێبەجێکردنی کێشە ئاڵۆز و سەختە نەتەوەییەکانیدا بێ، دەخوازێ بەر لە هەر فاکتەرێک کورد خۆی خاوەنی نوێنەری رەوا و بەهێز بێت، لە هاوکێشە هەرێمی و نێونەتەوەییەکان بگات و لە چوارچێوەی تێگەیشتنە دانپێندراوە نێونەتەوەییەکاندا خاوەنی ستراتیژی ناسیونالیستانەی مۆدێرن بێت.

کیشەی سنور گرنگترین کێشەی نێوان ئێراق و باشوری کوردستانە، بۆیە دەبوایە لەپێشترین خاڵی نوێنەرانی کورد بێت و بە کاریگەرانەترین شێوە کار بۆ جێبەجێکردنی بکرێت. ئەرکی دەسەڵاتدارانی هەرێم بوو بەگەرموگوڕی و هوشیاری زۆرەوە هەوڵی جێبەجێکردنی خاڵ بەخاڵی ماددەی ١٤٠ بە دواکەوتن بدەن، بە ساردبوونەوە تواناکانیان بۆ جێبەجێکردنی ماددەکە بخەنەگەڕ، رێگەی سستی نەدەن و هەڵوێستی تووند بەرامبەر هەر پێشێلکارییەکی دەسەڵاتی بەغدا بنوێنن و جەخت لەسەر چارەسەرییە دەستورییەکان بکەنەوە.
لە بەرئەوەی باشوری کوردستان نە خاوەنی نوێنەری بەهێز بوو، نە هوشیاری و تێگەیشتنی سەردەمیانە و گونجاوی بۆ پرسێکی ئەوها گرنگ هەبوو، بەپێچەوانەوە سەرانی دەسەڵاتی هەرێم، شەلگیرانە کاریان لەسەر جێبەجێکردنی ماددەی ١٤٠ نەکرد. کێشەی ناوخۆیی و دووبەرکی نێوان بەرەی سەوز و زەرد رۆڵی لاوازکردنی گەڵا و هەوڵەکانی بەلاڕێیدا برد، بەنموونە دوو بەرەیی ئاسایش و دوو ئاراستەیی لە کەرکوکدا، دابڕینی ناوچەکان و بەڕێوەبردنیان بەپێی بەرژەوەندییە حزبییە زەرد و سەوزەکان لەهەر زۆنێکدا، بەمجۆرە دوورکەوتنەوە لە هەنگاو و چارەسەری ستراتیژیانەی کوردستانیانە بۆ کێشەکە. لە بەرامبەری لاوازی نوێنەرانی کوردا دەسەڵاتی بەغدا جگەلەوەی هەنگاوەکانی سست بوو، بەربەستی دروستکرد، سیاسەتی پەراوێزکردنی کورد و جار جارە بەعەربکردنیش بەردەوامیان پێدرا.

وەکو دەرکەوت چارەسەری ماددەی ١٤٠ لەکارە لەپێشەکانی دەسەڵاتدارانی هەرێم نەبوو. لەجیاتی ئەوە هەر بەرەیە لەلایەن خۆیەوە ململانێی بەدەستهێنانی پلەوپایەو پۆست لە ئاستی ئێراق و کوردستان بوو، هەروەها نایاسایانە خەریکی ئاواکردنی نەوت بە قاچاغ و هەڵکەندنی چاڵی نەوت بوون، خەریکی بەستنی کۆنتراکت لەگەڵ کۆمپانیای تورکی و بێگانە، خەریکی هینانی بازرگانە تورک و عەرەبە گەندەڵەکان بۆ کوردستان بوون و هتد. بەکورتی هەوڵەکان لەگەڵ باردا نایاسایانە بۆ بەدەستهێنانی سەرمایەی زۆرو خێرا چڕکرانەوە. سەرانی دەسەڵاتی هەرێم ئامادەبوون لەسەر نەوت دژی بەغدا بوەستنەوە و بیگەیننە کەناری شەڕ، بەڵام تەنها بۆ یەکجاریش

لەسەر سستی یا سەکردنی ماددەی ١٤٠ هەڵوێستیان وەرنەگرت و لە بەغدا یاخی نەبوون.

لە جیاتی هەروەستە و بەخۆداچوونەوە، وە چارەسەری کێشەکانیان لەگەڵ بەغدا، دەسەڵاتدارانی هەرێم پەیوەندی و بازرگانیان لەگەڵ تورکیا بەهێزتر کرد، وردە وردە لە دەسەڵاتی بەغدا دوورکەوتنەوە، ناکۆکییەکان قوڵتر و نێوانیان فراوانتر بوو. ئەوەش کە ئاماژە بوو بە کێشە و بێمتمانەیی لەنێوان یەکەی فیدرال و دەسەڵاتی ناوەندا، ئاراستەکەی روو لە ناکۆکی زیاتر و دەرئەنجامی نادیار بوو. لەراستیدا رووکردنە تورکیا و سەیرکردنی تورکیا وەکو فریادرەس لە شەوەزەنگدا گرتنەبەری کوێرەڕێیەک بوو لە هەڵدێردا. ئەوەش گەورەترین و کوشندەترین هەڵەی مێژوویی بوو کە دەسەڵاتدارانی باشور تێیکەوتن.

لە ساڵی ٢٠١٤ دا هیرشەکانی داعش بۆسەر کوردستان دەستیپێکرد، کە تاوانی گەلکوژی شەنگال و تاوانی دیکەی جەنگ و دژ بە مرۆڤایەتی لێکەوتەوە. دوای ئەوە بەهاوکاری هاوپەیمانان و لایەنە کوردستانییەکان، هێزی پێشمەرگە توانی زۆربەی ناوچە کوردستانییە سنورییەکان کە گرنگترینیان شاری کەرکوک بوو ڕزگاربکات و بیانخاتە ژێر دەسەڵاتی خۆی.

ئەو سەرکەوتنە سەرکەوتنێک بوو لە باری شەڕدا، وە تێکخراوی داعش دوژمنی هاوبەشی ئێراق و باشوری کوردستان بوو. بۆیە ڕزگارکردنی ئەو ناوچانە لەچنگی تیرۆرستانی داعش، ڕزگارکردن لە دوژمنێک بوو کە وەکو یەک دژی کوردستان و ئێراق بوون. ڕزگارکردنی ناوچە سنورییە کێشەلەسەرەکان واتای ئەوە نەبوو کە ئیتر ئەو ناوچانە بە کوردستان گەڕانەوە و ئێراقیش وازیان لێدەنێ. بە پێی ڕێکەوتنە دەستورییەکە ئەوناوچانە دەکەوتنە ژێر دەسەڵاتی ئێراق تا ئەو کاتەی ماددەی ١٤٠ چارەسەر دەکرێت. هەموو ئەو گوتن و بۆچوونانەی کە پێیوابوو ئەو ناوچانە کوردستانین و نابێ بگەڕێندرێنەوە ژێردەستی ئێراق، یا پێیوابوو ئیتر ئەو ناوچانە جارێکیتر ناچنەوە بندەستی ئێراق، بۆچوونی سۆزدار و خۆشباوەڕانە و ناتاوتوێکراوبوون. ڕاستە لە دیدێکی کوردستانیانەوە ئەو ناوچانە کوردستانین، بەڵام لە دیدی ئێراقیانەوە بەپێچەوانەوە ئێراقین. لەو پرسەدا دوو لایەن هەن کە دوو دیدی دژ بەیەکیان هەیە، دیارە هەردوولا لەسەر چارەسەری کێشەکە ڕێکەوتنی دەستوریان کردووە. بێگومان بوونی ئەو ناوچانە لەژێر دەسەڵاتی حکومەتی هەرێمدا، پۆزیسیۆنی دەسەڵاتی هەرێمی بەهێزکرد و لە ئەگەری هەنگاوەکانی جێبەجێکردنی ماددەی ١٤٠ دا بێگومان زۆر سوود بەخش بوو، وە دەیتوانی پرسەکە زۆر پێشخات. بۆیە ئەگەر

تێگەیشتنی راشیونالانە زاڵبوایە دەبوایە ئەو سەرکەوتنە بۆ وەگەڕخستنی چارەسەری یەکجاری ماددەی ١٤٠ بەکاربهێندرێت.

کێشە ناوخۆییەکانی باشوری کوردستان و قەیرانی پرسی سەرۆکایەتی و پەرلەمان، پرسی ڕیفەراندۆمی قووتکردەوە، کە لەبنچینەدا لەلایەن سەرۆکی نایاسایی و ماوە بەسەرچوو مەسعود بارزانیەوە هێندرا و سەپێندرا. پێداگرتن لەسەر ریفەراندۆم لە ناوچە سنوریە کێشەلەسەرەکاندا، بێ گوێ پێدان و بێ هیچ رێکەوتنێک لەگەڵ حکومەتی بەغدا، بە پشتکردن لە ئەمەریکا و داواکاریەکانی، بە پشتکردن لە رێکەوتنە دەستوریەکە، لەکاتیکدا هەنگاوەکانی دەسەڵاتی نایاسایی هەرێم لە ئاستی ناوەوە و دەرەوەدا لەسەر ئاستی بوارە گرنگەکاندا جێگەی پرسیاری زەق بوون، هەموو ئەوانە وایکرد سەرانی باشوری کوردستان خۆیان تەواو تەریککەن و بکەونە قوژبنەکی تەنگ و نالەبار. ئەو هەڵە کوشندانە وایانکرد بارەکە ١٨٠ پلە وەرگەڕێ و بگۆڕێ. حکومەتی ئێراق هەڵەکانی دەسەڵاتدارانی باشوری قۆزتەوە و کەوتە سەنگەری دژ، داوای هاوکاری هەرێمی و نێونەتەوەیی کرد و گەماڕۆکانی بەکردەوە دەستپێکرد، داوای دەستبەجێی چۆڵکردنی ناوچە ڕزگارکراوە کێشەلەسەرەکانی کرد. ئێران و تورکیا و ئێراق لەسەر چەکپێدادانی کورد کەوتنەکار. گوشارە ناوخۆیی و دەرەکیەکان بوونەهۆی مۆرکردنی کشانەوە و شکست لە ١٥ ی مانگی ئۆکتۆبەردا، نەک هەر ئەوە بەڵکو پەسندی ئەوەکرا کە ئێراق کۆنترۆڵی هەموو بیرە نەوتیەکان و خاڵە سنوریەکان دوای ٢٦ ساڵ دوورکەوتنەوە بکاتەوە. ناپاکی باڵێکی ناو یەکێتی دەرهاویشتەی کێشەناوخۆییەکان بوو کە دەسەڵاتداران نکۆڵیان لە بوونی دەکرد.

وەک گوترا کێشەی ناوچە کوردستانییە سنوریەکان لە رێگەی دەستورەوە چارەسەری بۆ داندراوە، پێویست بوو لە ڕێگەی دایەلۆگ و دانوستان بەپێی دەستور چارەسەری ئەو کێشەیە بکرێت. دەستبەسەرداگرتن لەژێر ناوی کوردستانی بوونی ناوچەکاندا، بێگومان دەرگەی دایەلۆگ دادەخا و ڕێگە بۆ بەرەورووبوونەوە و شەڕ خۆش دەکات. بەئەگەری زۆر بەرەوڕووبوونەوەی چەکداری و شەڕ روویان نەدەدا، ئەگەر دەسەڵاتدارانی هەرێم لەئاستی پێویستبان و دەستوریانە لەگەڵ کێشەکەدا جووڵابانەوە. بەرەوڕووبوونەوە و شەڕ و دواتر شکست و دۆڕان دەرئەنجامی ئەو ئاراستە چەوتە بوو کە لەدەیەی ڕابردوودا پیادەکرا.

ئەگەر کوردستان کێشەی ناوخۆیشی نەبوایە، خاوەنی سوپای بەهێزی نیشتیمانیش بوایە چارەسەری ئاشتیانە باشتربوو لە شەڕ و بە

کوشتدانی مرۆڤ و وێرانکردنی وڵات. بە پێچەوانەوە لە کاتێکدا دەسەڵاتی سیاسی لاوازبوو و بە کێشەی ناوخۆیەوە گیرۆدەبووە، بەمجۆرە باشوری کوردستان ئەو پێگە بەهێزەی نەبوو، دەبوایە سەرنج تەنها لای چارەسەری دەستوریانە بێت.
لە باری ئێستادا و لە دوای ئەو کەوتن و دۆڕانەی کە ڕوویدا، ئەگەر باشوری کوردستان خۆی بگرێتەوە و دەسەڵاتێکی نوێ نوێنەرایەتی بکات، پێویستە شێلگیرانە بۆ چارەسەری دەستوریانەی ماددەی ١٤٠ بگەڕێتەوە. بوونی دەسەڵاتێکی ڕەوا و دیموکراسی بێگومان کوردستان هەڵدەستێنێتەوە و بەهێزی دەکات، بە پێچەوانەوە درێژەی پاشماوەی ئەو دەسەڵاتە دووبەرەییەی ئێستا کورد بۆ لاوازی دەهێڵێتەوە و ستاتوسی کورد لەهەر دانوستان و گفتوگۆیێکدا لاواز دەکات.

30-10-2017

ئەنارکیزم ، مەرگ و ژیان …. وەرگێڕانی: هەژێن

“بۆ من ڕێگە بدەن خەیاڵبکەم،
کە لەناو ئەو ئەستێرانە
ئەستێرەیەک هەیە و
لەناو بومولێڵیی نامەی ژیان
چاوساخیی من دەکا”
ڕابیندرات تاگوور

ئەنارکیستەکان لەناو بزووتنەوەی کڕۆنشتات ڕۆڵێکی فرەیان نەبوو. وەڕای ئەوەش ناکرێت لەبەرچاوینەگیردرێن، کە کۆمیتەی شۆڕشگێڕی کڕۆنشتات لە دوو کەسی ئەوان [ئەنارکیستەکان] داخوازیکرد، تاکو بە بزوتنەوەکەوە پەیوەستببن. کەسی یەکەم (یارچۆوک Yartchouk) دامەزرێنەری سۆڤیەتی کڕۆنشتات ساڵی ١٩١٧ و ئەوی دیکە (ڤۆلین Volin) بوو. بەڵام ئەو بانگەوازە بێبەرەنجام مایەوە، لەبەرئەوەی کە ئەو کات هەر ئەو دوو کەسەکە لەناو چنگی بۆلشەڤیکەکان دەستبەسەربوون. بە گوتەی (ئیدا مێت Ida Mett)

مێژونووس و نووسەری پەرتووکی ڕاپەڕینی کڕۆنشتات La Revotle De Cronstad " کارایی ئەنارکیستەکان لەسەر کڕۆنشتات تەنیا لەو تێڕوانینەوە دەکرێت ناوبهێنرێت، کە ئەنارکیزمیش ڕاگەیێنەری تێڕوانینی دێمۆکراسیی کرێکاری بوو". بە هەر بارێکدا هەرچەندە ئەنارکیستەکان دەستبەکاربوونێکی ڕاستەوخۆیان لەنێو ئەو ڕاپەڕینەکە نەبوو، بەڵام ئەوان ڕاپەڕینەکەیان بۆ هی خۆیانیان زانی.

ڤۆلین دواتر نووسی " … کڕۆنشتات یەکەمین هەوڵی تەواو سەربەخۆی جەماوەریی بوو بۆ ڕزگاربوون لە کۆتی هەر جۆرە دەسەڵاتێک و هەڵخڕاندنی شۆڕشی کۆمەڵایەتیی. ئەو هەوڵە بەدەستی خودی جەماوەری زەحمەتکێش، ڕاستەوخۆ بەبێ هانابردن بۆ شوانە ڕامیارییەکان و ڕابەران و سەرپەرشتیگەران ئەنجامدرا ". هێر ئاوا ئەلێکساندەر بێرکمان گوتی " کڕۆنشتات ئەفسانەی دەوڵەتی پڕۆلیتێریی کردە نەخشەی سەر ئاو و سەلماندی، کە لەنێوان دیکتاتۆریی پارتیی کۆمونیست و شۆڕش بواری هیچ جۆرە سازشێک نییە!" …

وێڕای نەبوونی خۆتێهەڵقورتانی ڕاستەوخۆی ئەنارکیستەکان لەنێو ڕاپەڕینی کڕۆنشتات، سەرکوتکرانی ئەو ڕاپەڕینە بیانوویەکی گونجاوی بۆ دام و دەزگەکانی فەرمانداریی بەخشی، تاکو کێشەی خۆیان لەتەک ئەنارکیزم کە هێشتا ترسێکی گەورە بوو بۆ سەر دەوڵەتی بۆلشەڤیکی، یەکلاییبکەنەوە! چەندە هەفتێ پێش سەرهەڵدانی یاخیبوونەکەی کڕۆنشتات، واتە ڕۆژی هەشتەمی فێبریوەری ١٩٢١، (کڕۆپۆتکین Kropotkin)ی پیر تەمەن، لە ڕوسیە مرد. بەخاکسپاردنی ئەو بەڕێکردنێکی فرە پێشکۆی لەخۆگرت. بەشداربووانێک کە تەرمی ئەویان بەخاکدەسپارد، ژمارەیان لایەنی کەم سەد هەزار کەس دەبوو. ئاڵای ڕەش و سووری گروپە ئەنارکیستەکان ئامادەبوون. لەسەر ڕەشی ئاڵاکان بە خەتێکی سوور ئەو دەستەواژە بەرچاو دەکەوت " لە هەر کوێ دەسەڵاتداریی هەبێت، لەوێ ئازادی بوونی نییە " .

نووسەرانێک، کە لەبارەی کڕۆپۆتکین نووسیویانە، ئەو خۆنیشاندانە وەک "دوایین خۆنواندنی گەورە لە دژی سەرکوتکاریی بۆلشەڤیکەکان" ناودەبەن. بەشداربووان لەنێو ئەو خۆنیشاندانە "نەک تەنیا بۆ ڕێزلێنان لە کڕۆپۆتکین، بەڵکو هەر ئاواش بۆ داخوازی جێگیرکردنی ئازادی بەشدارییاندەکرد". پاش سەرکوتکردنی کڕۆنشتات سەدان ئەنارکیست زیندانیکران. چەند مانگ پاش ئەوە، ئازادیخوازێک بەناوی فانی بارون Fanny Baron و هەشت کەسی دیکە لە هاوەڵەکانی لەنێو سیاچاڵەکانی زیندانی (چێکا) لە مۆسکۆ گولەدبارانکران.

گولهدی بەزەیی به مێشکی ئەنارکیستی تێکۆشەرەوه نرا. لەو بارەدا له دەرەوەی ڕوسیه، ئەو ئەنارکیستانەی که لە ئەزموونی ڕوسیه تێگ□یشتبوون، به فراوانی کەوتنه‌ ڕەخنەگرتن و پێداچوونەوەی بیروبۆچوونەکانی خۆیان، تاکو بیری ئازادیخوازانه هەرچی زۆرتر بەرجەستەبکەن. سەرەتای سێپتەمبەری ١٩٢٠ کۆنگرەی یەکێتی ئەنارکیستەکانی ئۆکرانیا نابات Nabat بەڕاشکاوی "دیکتاتۆریی پڕۆلیتاریا" که ناچار ئەرکەکەی له دیکتاتۆریی بەشێک له پڕۆلیتاریا [بەشێک، که لەنێو پارتییەک ڕێکخراوه] فەرمانبەران و مشتێک له ڕابەران کۆتاییدێت، ڕەتکردبووەوە. (کۆپۆتکین)یش کەمێک پێش مردنی، نیگەرانی خۆی له پەرەسەندنی "سەروەریی تەواو" له وڵات دەربڕیبوو "بەبۆچوونی من، هەوڵدان بۆ ڕۆنانی کۆماری کۆمونیستیی لەسەر پایەکانی دەوڵەت و توندوتیژی نێوەندیيانە و لەژێر زۆری یاسا ئاسنینەکانی دیکتاتۆریی تاکپارتیی، به شکستێکی گەوره کۆتاییدێت. ڕوسیه نیشانیداین، بۆچی نەدەبوو به کۆمونیزم ملبدرێت".

ڕۆژنامەی فەرەنسیی ئازادیخواز Le Libbertaire له ژماره ١٤ی ڕۆژی ٧ی جێنیوەری ١٩٢١، بانگەوازێکی پڕ ورەی ئەنارکۆسەندیکالیستەکانی ڕوسیای بۆ پڕۆلیتاریای جیهان بڵاوکردەوه "هاوڕێیان، وەک ئێمە کۆتایی به فەرمانداریی بۆرجوازی له وڵاتەکانتان به□□نن! بەڵام وریابن، هەڵەکانی ئێمە دووباره نەکەنەوه! نەهێڵن کۆمونیزمی دەوڵەتیی ببێته فەرمانداری وڵاتەکانتان".

ئەنارکیستی ئاڵمانی-زمان (ڕودۆلف ڕۆکەر Rudolf Rocker)یش ساڵی ١٩٢٠ پەرتووکێکی بەناوی "شکستخواردنی کۆمونیزمی دەوڵەتیی" نووسی و ساڵی ١٩٢١ بڵاویکردەوە! ئەوە یەکەمین ئەزموون و لێکدانەوەی ڕامیاریی بوو لەبارەی شێواندنی شۆڕشی ڕوسیە. بەگوێرەی تێڕوانینی ڕۆکەر "دیکتاتۆری پڕۆلیتێریی نەک هەر دەربڕی خواستی چینێکی کۆمەڵایەتیی نەبوو، بەڵکو دیکتاتۆری پارتیی بوو، که پاگەندەی نوێنەرایەتی چینی کرێکاری دەکرد، بێجگە لەوەش، تاکه پشتوپەنای دەسەڵاتی ئەو دیکتاتۆرییە، سەرەنێزەکانی بوون، لەپشت دێوجامەی دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریا چینێکی تازه سەریهەڵداوه و پەرەیسەندووه، چینی کۆمیسارەکان یان سەروەریی کۆمیسارەکان. ئەم ڕۆژیش جەماوەری بەرینی خەڵک به هەمان ئەندازه هەست بە سەرکوتگەریی چینی سەروەر دەکەن، که دوێنێ له سایەی سەرکوتگەریی ڕژێمی ڕوخاوی [تزار] هەستیاندەکرد".

کاتێک که گشت لایەنەکانی ژیانی کۆمەڵایەتیی به تەواوی بکێشرێنه

زۆر دەسەڵاتی فەرمانداریی سەرتاپاگیر، ئەنجامەکەی “شتێک واوەتر لە زنجیرەیەک پلەوپایەی فەرمانبەریی نابێت و ئەوە چارەنووسی بۆگەڕانەوەی شۆڕشی ڕووسیا بووە”. “بۆلشەڤیکەکان هەر تەنیا دەزگەی دەوڵەتی سەروەریان لە کۆمەڵەی پێشووتر بە پوختی وەرنەگرت، بەڵکو ئاوا دەسەڵاتێکیشیان بۆ ئەو بەخشی، کە هیچ فەرمانداریییەکی دیکە لەو وڵاتە ئەوەی لەتوانا نەبوو”!

مانگی جون ١٩٩٢ گروپێک لە ئەنارکیستە پەنابەرەکان لە ئەڵمانیا، پەرتووکێکی گچکە و ئاشکراکەرانەیان بەناوی “سەرکوتی ئەنارکیزمی ڕووسیەی سۆڤیەتیی” بڵاوکردەوە، کە بە خامەی ئا. گۆریێلیک A . Gorielik و ئا. کۆمۆڤ A.Komoff و گ.پ. ماکسیمۆڤ G.P. Maximoff ڤۆلین Volin نووسرابوو! ڤۆلین بەخۆی ساڵی ١٩٢٣ ئەو پەرتووکەی وەرگێڕایە سەر زمانی فەرەنسی. ئەو پەرتووکە لیستی ناوی گیانبەختکردووانی ئەنارکیستی بەگوێرەی ئەلف و بێ تێدابوو. ئەلێکساندەر بێرکمان ساڵی ١٩٢٠ و ١٩٢٢، ئێما گۆڵدمان ساڵی ١٩٢٢ و ١٩٢٣ لەبارەی ئەو ڕوداوە ناخۆشانەی کە لە ڕوسیە دیتبوویانن، کۆمەڵێک نامیلکەیان بڵاوکردنەوە!

ئەو (ماخنۆڤیست)انەش کە گیانیان دەربازکردبوو و پەنایان بۆ ڕۆژاوا هێنابوو، لەوانە پیر ئارشینۆڤ و خودی نێستۆر ماخنۆ، هەر کەسە و ئەوەی دیتبووی بڵاویکردەوە. پاش ماوەیەکی زۆر، سەردەمی جەنگی دووەمی جیهانی، دوو بەرهەمی گەورە و سەرەکی ئازادبیران لەبارەی ” شۆڕشی ڕووسیە” لەلایەن گ. پ. ماکسیمۆڤ G.P. Maximoff و ڤۆلین Volin نووسران و چاپکران. ئەو دوو بەرهەمە بەخۆیان گەواهییەک بوون لەسەر تێپەڕینی ساڵانێکی درێژخایەن و بەئەزموونی هزرەکان لای ئەنارکیستەکان.

ماکسیمۆڤ گەواهینامەی خۆی بەزمانی ئینگلیزی بڵاوکردەوە؛ ئەو بڕوای ئاوا بوو، کە وانەکانی ڕابوردوو، مسۆگەرکەری داهاتوویەکی باشترن. “چینی فەرمانداری تازە لە سۆڤیەت ناتوانێت و نابێت بۆ هەمیشە درێژە بەژیانی خۆی بدات و سەرەنجام سۆشیالیزمی ئازادیخوازانە بەسەر ئەو سەردەکەوێت! هەڵ و مەرجی خۆیی ئاوا گۆڕانێک دەکەنە شتێکی بۆگەڕانەوە “. ئایا شیاوی ملپێدانە (…) کە کرێکاران خوازیاری گەڕانەوەی سەرمایەداران بۆ نێو کارخانەکان بن؟ هەرگیز! لەبەرئەوەی کە بە ڕۆشنی یاخیبوونی ئەوان لە دژی بەهرەکێشیی دەوڵەت و سەروەرییە. “ئەوەی کرێکاران دەیخوازن، ئەوەیە لەجێی سیستەمی بەڕێوەبردنی زۆرەملێیانانەی بەرهەمهێنان، ڕێکخراوی سۆڤیەتیی کارخانەکانی خۆیان، کە لەنێو فیدراسیۆنی بەربڵاو و

فراوان یەکدەگرن، دابنێن. ئەوەی کرێکاران دەیانەوێت، خۆبەڕێوەبەری کرێکارییە. بۆ جۆرێ جوتیارانیش تەواو هوشیارن، کە ئەم ڕۆژ پرسی گەڕانەوە بۆ ئابووری تاکەکەسیی لە بنەڕەتدا گونجاو نییە و تەنیا چارەسەرە هەرەوەزیی کشتوکا و گۆلکاریی گوندنشینانە لە تەک سۆڤیەتەکانی کارخانە و سەندیکاکان و بەکورتی پەرەدانە بە بەرنامەی شۆڕشی ئۆکتۆبەر لەنێو بارێکی ئازادیخوازانە”.

بەگوێرەی تێڕوانینی ڤۆلین، هەر هەوڵێک کە بە سروشوەرگرتن لە نموونەی [ئەلگوی] ڕوسیە سەربگرێت، بەرهەمەکەی بێجگە لە “سەرمایەداری دەوڵەتی لەسەر بنەمای بەهرەکێشیی جەماوەر”، شتێکی دیکە نابێت. هەر ئاوا ئەوە گەندەڵترین جۆری سەرمایەدارییە و هیچ پەیوەندییەکی لە تەک “بزووتنەوەی مرۆڤایەتی بەرەو کۆمەڵی سۆشیالیستیی” نییە. ئاوا نموونەگیرییەک ناتوانێت بێجگە لە ”دیکتاتۆری تاکپارتیی، کە ئەنجامیە سەپاندنەکەی لەنێوچوونی هەر جۆرە ئازادییەکی ڕادەربڕین و چاپەمەنی و ڕێکخراوبوون و تەنانەت پشتیوانی جوڵانەوە شۆڕشگێڕەکان و هەر ئاواش پاراستنی بەرتەرییە بە تەنیا بۆ پارتیی فەرماندار” و بێجگە لە “کۆنترۆڵکردنی بیر و بۆچوونە کۆمەڵایەتییەکان و بەربەستکردنی هەڵچوونی شۆڕش” ناتوانێت ئەنجامێکی دیکەی هەبێت.

ڤۆلین بڕوای ئاوایە، کە ستالین ” لە ئاسمانەوە نەباری بوو”، ستالین و ستالینیزم بەرەنجامی لۆجیکیانەی سیستەمێکی سەرکوتگەرانەن، کە ساڵانی ١٩١٨- ١٩٢١ پایەڕێژیی و جێگیرکرا. “ئەوەیە وانەی جیهانیی ئەزموونێکی گەورە و دیاریکەری بۆلشەڤیزم. وانەیەک کە لەبەر ڕۆشنایی ڕووداوەکانی داهاتوو، بەزوویی بۆ گشت ئەوانەی کە لەنێو ئازار دەتلێنەوە و دەچەوسێنەوە؛ ئەوانەی کە بیردەکەنەوە و تێدەکۆشن، دەردەکەوێت.

سەرچاوەی لێ وەرگیراوە : http://anarchi.persianblog.com

* ئەم وەرگێڕانە پێشتر لەنێو کۆشکەکەی دووەمی (خەونە یاخییەکان) بڵاوکراوەتەوە : http://bit.ly/2kZN3Kj

سێوەلاسـۆرە و فرم□سـ□کانی مند□لیم ... عەبدولڕەحمان فەرهادی

کە سبەینان لە خەو ڕادەبووم، بالیفەکەم تەڕاییی فرمێسکەکانی شەوێمی بەسەرەوە دەما، تەڕایییەکی نم و کزر، شەوان کە لەبیرکردنەوەکانم ڕادەچووم، فرمێسکم جۆگەلەی دەبەست، بیرم نایێ شەوێکی منداڵیمم بێ گریان بەسەر بردبێت، بەدەست خۆم نەبوو من لە منداڵیمەوە هەر گرینۆك بووم. زۆر شەوانیش ئەوەندەی یەك کوندە، میزم بەخۆمدا دەکرد، بۆیە جێوباڵینگانیشم گەلێکجاران بە تەڕی دەمایەوە. من کە بە نازی دایکە قەشەنگە جوانەمەرگەکەم (دایە بەسێ) گەورە بووبووم کەچی دوای مەرگی لەناکاوی، لە هەموو نازکی منداڵی بێبەش مامەوە و ڕۆژانە دوای ئەوەی بابم دەڕۆیشتە دەرەوە ئیتر زەبروزەنگە دەروونی و جەستەیییەکانم لەڕێی دایکە تازەکەمەوە سەریان هەڵدەدا، قەت لەبیرم ناچێتەوە کە لە باوەشی دایکی خۆم خەو دەیبردمەوە، ئەو یادگارییانە خۆشترین سۆزی ڕابردوومن، بۆنی سینگ و بەرۆك و مێخەکەکانی گەردەنی کێلی، بەرامەی ڕەشە ڕەیحانەکانی گیرفانی، کراس و کورتەکە بە باقوبریقە سیمدارەکەی، تا ئەو ڕۆژەی شۆڕی ناو قەبرێم دەکەنەوە لە خەیاڵدانمدا ناسڕێنەوە، هیچ ئیسراحەتێك ناگاتە ئیسراحەتی ئەوەی کە سەرم بە کۆشی ئەو دەکرد، با□□ای شەنگی پڕ بوو لە زڕیوپۆلی، قەت کڵاوە هەورییە پڕ لە کۆترۆکەکەیم لە دیدەدا ناسڕێتەوە. کۆچی ناوادەی دایەم منی لە هەموو جوانییەکانی منداڵی دابڕی. بابم دەمێك بوو هەستی کردبوو ئەو زڕدایکە مەلعوونەم کە لای خۆم بە مەلعوونخانم ناوزەدم دەکرد، لێم ڕقەستوورە و گەر بۆی بلوێ دەست لە خنخنۆکم دەنێ و تا حەیاتم لێ دەبڕێ لێم نابێتەوە.

با بە مستۆ کە لە دایەرەی ئەشغال نۆبەتداری کۆگا بوو، سبەینان لەگەڵ شیڕەی نێرەکەر لە دەرگای حەوشە ئاودیو دەبوو و تا دوای عەسرێکی درەنگ چاومان پێی نەدەکەوتەوە، تا دایە بەسێم مابوو، ئاگام لەو نەبوو، نەمدەزانی کەی لە ماڵ دەچێتە دەرەوە و کەی دەگەڕێتەوە، خۆ ئەو نەیدەزانی ژنە تازەکەی کە وەرمدەگەڕایێ، جەستەی خنجیلانەمی لە ختوخۆڕا بە قەمپاران هەنجن بە هەنجن دەکرد، بەڵام دەیزانی کە منی مێردمنداڵی حەوت ساڵان لێی هەراسانم، نیگەرانی ئۆقرەی لێ بڕیبووم و دەیزانی نەك تۆزقاڵێ مێریڤانیم

بەرانبەری نییە، بەڵکوو ڕقی دونیام لێیەتی، ئەمە بابمی زۆر نیگەران کردبوو، من تەواو هەستم بەوە دەکرد، بۆ ئەوەی لەو کێشە مەرگەمووشاوییەم بێنێتە دەرەوە، ڕۆژێکیان بانگی کردم تێری ماچ کردم و پێنج فلسی زیادەشی دامێ و پێی گوتم: کوڕە من واچاکە لێرەوە، لەو تەمەنەوە خۆت بە کار و کەسابەت ئاشنا بکەی، من تێی نەگەیشتم تا پێشنیازی بۆ کردم کە دەیهەوێ بمخاتە بەردەست دوکاندارێکی هاوڕێی کە وەستای دروستکردنی کورسی و تەختەی دار بوو، با بڵێین دارتاش بوو.

بەیانییەکەی بردمییە لای وەستا عەزیزی نەجار کە پێشتر لەمبارەوە قسەی لەگەڵ کردبوو، دوکانەکەی وەستا عەزیز بەرانبەر مەکتەبی بەتان بوو، لە ڕیزی چایخانەی ئاغا دزەیییەکان. بەیانیی ڕۆژی دووەم سبەینێ زوو بۆ یەکەمجار، بووم بە شاگردی وەستایەکی کەچەڵی سەر رووتاوە، وەستا عەزیز بەردەستیی پێ دەکردم، سەرباری وردە کاری دارتاشی، دەیناردم وردە کەلوپەلی ڕۆژانەی ماڵەوەشی پێ دەکڕیم، دەیناردم چای لە چایخانەکەی مام ڕەحمان بۆ خۆی و میوانەکانی بۆ بێنم، درەنگانی پاش نیوەڕۆیان دە فلووسی دەدامێ و بەڕێی دەکردم، کە دەگەیمەوە ماڵەوە دەبووا دە فلووسەکە لە مستی زڕدایکەکەم بنێم، ئەو وای ڕاهێنابووم، خۆ نەدەوێرام ڕۆژێ پێنج فلووس خەرج بکەم. وەستا عەزیز پیاوێکی غەدداری چاو حیزی بەد ڕەوشتی جەمال سەوان بوو، یەکجار زۆر لێی بە هەستوخوست بووم، کە ئەو لە دوکانە بە تەنیا دەمایەوە، من نەدەوێرام لە ژوورەوە بم، بەڵکوو لەبەر دەرگا هەڵدەترووشکام و چەندی بانگ بکردبام قەت لای نەدەمامەوە.

دە ڕۆژێك لەم کارەم بەردەوام بووم. بیرمە سبەینێیەکی ڕۆژی هەینی، بابم دەیبردمە لای ناسیح حەللاق کە دوکانەکەی بە تەنیشت حەمام عەسرییەوە بوو لە کۆڵانی عارەبان تا سەروپێتەلاکم چاککات، بە بابمم گوت چیتر من ناچمەوە لای وەستا عەزیز چونکە پیاوێکی ڕەوشتسزە و من لەوانە نیم مل بە داخوازییە پۆخڵەکانی بدەم، من دەمەوێ ئیشێکیترم بۆ بدۆزییەوە، دامنابوو گەر بەقسەم نەکا، سەری خۆم بەرەو چارەنووسێکی نادیار هەڵگرم. بابم لە وەزعەکەم تێگەیشت و ڕۆژی شەممەم بە ئیشوکار لەگەڵ منداڵانی کۆڵان بەسەر برد، ئەو منداڵانەی کە بەنازی دایك و بابیان لە کۆڵان کەیفساز بوون و منیش دڵ و دەروونم پڕ بوو لەو گرێیانەی کە ژیانی نالەبار و چارەنووسم تێی چاندبووم. ئێوارەی شەممە بابم بانگی کردم و گوتی واچاکە بەخۆت ئیشی سەربەخۆ بکەی و بە ئازادی خۆت پێبگەیەنی و کەس وەك

چاودێر و وەستا بەسەرتەوە نەبێ و پەمباشە دەسگەڕەی بکەی و من سەبەتەیەکی بچووکی تریانی نووردییە نانت دەدەمێ و یەکەم ڕۆژ دەتبەمە لای محەدینی دوکاندار لای شەخی چەلی و چەند کیلەیەك سێوە لاسوورەت بۆ دەکەم و بەڕێ بەخێت لە کووچە و کەلانەکان بگەڕەی و تاك تاکە بیانفرۆشە منداڵان، مام محەدین باوکی شوانی هاوڕێم بوو کە ئەستا کاربەدەستێکی گەورەی میرییە و پیاوێکی خانەدان و هەژاردۆست و هاوکاری بابم بوو. یەکەم ڕۆژی ئەم کارە تازەیەم لە کووچە و کۆڵانە تەنگەبەر و ناڕێکەکانی تەیراوە بە ئاسوودەیی بردمە سەر،دوو دانە سێوە لاسوورەم بە پێنج فلووس دەدا، بیرمە بە هەموو گەرووی خۆم لە نێو کووچەکانی دەوروبەری چایخانەی باییز بەولاوە هاوارم دەکرد: (سێوە لاسەرە سێوە لاسەرە، سێوە سەرەی مزر و خۆش، دەی وەرن دووی بە پێنج فلووس).

هەموو دەوروبەری نیوەڕۆیانیش دەچوومە سەر عەرەبانەکەی مام نەجمەدین و یەك سەندەویجی تەواوی توورشیم دەخوارد. ئێوارە کە دەگەڕامەوە دەنگم دەنووسا ئەوەندەم هاوار کردبوو، لەڕێی گەڕانەوەم ئێوارەی یەکەم ڕۆژم تەواوی پارەکەمم ژمارد، بەم دەرکەوت کە درهەمەکم قازانج کردووە، ئەمەش بەگوێرەی کاری پێشووم بڕێ پارەیەکی زۆرتر بوو، ئەم دەسگەڕییەم جگە لە سەربەخۆیی و دەروونئاسوودەیی وابەستە نەبوونم بە کەسێکی دیاریکراوەوە، قازانجێکی تریشی بەم هەبوو کە ئەوە بوو دەمتوانی جەژانە شتێك بەخۆم خەرج بکەم بەبێ ئەوەی مەلعوونخانم پێی بزانێ. تا دەهات زۆتر شارەزای سێوفرۆشی دەبووم و قازانجم ڕووی لە زیادی دەکرد.

ئێوارەیەکیان لە قەڵا نزیك کەوتمەوە و حەزی چوونە سەر قەڵا و سێوفرۆشییەکەم هانیدام بە دەرگاکای ئەودیو وردە وردە سەرکەوم، دەرگای دیوی بازاڕەی قەیسەری، کە تازە لای شەخی چەلییەوە دەهاتمە ئەوناوە، بە هانکەهانك سەرکەوتمە سەر قەڵا کە یەکەمجارم بوو سەری دەکەوتم، ئەوگا پەپیلکەکەی یەکجار ڕێك و قوڵاوی بوو، بەهەر جۆرە بوو، سەرکەوتم و ئەوەم زۆر بەلاوە نامۆ بوو و وەك ئەوەی چووبمە شارێکی دیکەی دەرەوەی هەولێر، لەوە زۆرم سێوەلاسەرە فرۆشت، دەمەو نیوەڕۆ داهات و نیوەی سەبەتەکەم لە سێو بەتاڵ ببوو، بەڵکم پێی پارە بوو و لە دەرگای ئەودیو نزیك دەکەوتمەوە کە منداڵێ قەڵاتی خەریکی شتێ پێفرۆشتنم بوون، ناچار هەنگاوەکانم خێراتر کرد و کە گەیشتمە دەرگای دیوی مەحکەمە، پشووەکی پێ لە فەرامۆشیم وەرگرت و هەوای ساف و فێنکی ئەوناوە، ئارامییەك و دەروونئاسوودەییەکی دامە، خەریکی هەنگاونان بووم بە خوارەوە بە ئەوەی بەرەو ماڵە

ببمەوە، لە ناوەندی ڕێگاكە كە ڕێیەكی زۆر ڕك و قوڕاوی بوو، هەستم كرد لە خوارەوە غەڵبەغەڵبێكی زۆرە و كە تەواو دیقەتمدا، هەستم كرد كە گەلەكۆمەی منداڵە وردكە و هەرزەكارانی بۆ هێرش و هەڵكوتانە سەر قەڵا، بەرد هاوێشتنێك بوو نەبێتەوە، هەر گاشە بوو لە تەنیشتمەو□ گقق□ی دەهات بە عارد دەكەوت، بە پەلە بەرەو چوونەوە ناو قەڵا تا هێزم تێدا بوو ڕامكرد، زانیم شەڕ□ بەردی نێوان قەڵا و تەیراوەیە، هەمووجار شاكری مامم بۆی باس دەكردم كە چۆن بەشداریی قارەمانانەی لەو شەڕانەدا كردووە، مامە شاكر وەك چۆن فیلم دەگێڕێتەوە، ئاوا داستانی قارەمانێتیی خۆی و هاوڕێكانی تەیراوەی بۆ باس دەكردم.

باسی ئەوەی بۆ دەكردم كە چۆن بەهێرشی ئازایانەیان، منداڵە قەڵاتییان ڕاوناوە و لەناو قەڵایان پەستوونەتەوە و دواتر چۆن تا كۆشی دایكیان سەریان لەدوو ناون. هەنگاوەكانم خێراتر كردن و لەسەرەوەی قەڵاش لە لێوارەكەیەوە هێرشبەرانی قەڵا تا هێزیان تێدا بوو گاشەبەردەكانیان دەهاوێشتە تەیراوەییەكان، لەوناوە گاشەیەك بەر شانی چەپم كەوت، شەقاوە هێرشبەرەكانی تەیراوە منیان بە هێرشبەر و سەردەستەی قەڵاتییەكان دەزانی و ئەوانەی قەڵاتیش تا هێزیان تێدا بوو هێرشیان بۆ سەر من زیاد دەكرد، ناچار ڕوو لە خوارەوە بكەم و تا هێزم تێدابوو لاتەریكانە هەنگاوم نا، لەپڕ هەڵخلیسكام و خراپ بەربوومەوە، تاكە پێڵاوە لاستیكە شینكەلەكەم و سەبەتە سێوەكەم لەدەست چوو و غلۆر بوونەوە و هەر سێوەی بەلایەكدا چوو، بەهۆی ئازارەكەی شانم ئاگام لە سەبەتە و سێو نەما، كە گەیشتمە دامێنی قەڵا، هەندێ لە تەیراوەییەكان بەهۆی هوروژمیان بۆ سەركوتنە سەر قەڵا، خۆیان و بەردەقانییەكانی دەستیان هەنگاویان دەنا و ئاگایان لەمن نەما، منیش خۆمم دابووە لایەك، كەچی چەندانێكیشیان بەدوامەوە بوون تا گرتمیان، خەریك بووم خۆمیان لەدەست ڕاپسكێنم، كەچی ئەوان بەهێزتر بوون و تا تێمگەیاندن كە من شەكەراتفرۆشم و قەڵاتی نیم و لە كۆڵانی عارەبانەوە هاتووم و پێوەندییەكم بەو شەڕانەوە نییە و هەر بۆ فرۆشیاری چوومەتە ئەوێ، چەندانێكیان دەمولێویان پڕ خوێن كردم، پارەكەی گیرفانمیان دەرهێنا و بەرەڵڵایان كردم.

كە گەیشتمە دەوروبەری مالەوە، یەكسەر خۆم كوتایە ناو مزگەوتی حاجی حوسێن و نەمهێشت دەروێشی مزگەوت بمبینێ، سەروسەكوتی خۆمم بەو سەرمایە دایەبەر شێرەی ئاوەكە و نەمهێشت ئاسەواری تێهەڵدانەكەم بە ڕوخسارمەوە بمێنێ، دواتر ل□ ترسی مەلعوونخانم

نەوێرام بچمەوە ماڵەوە, بۆیە ناچارمام خۆم تا دەمەو مەغریب دوابخەم تا باوکم دێتەوە و بەسەرهاتەکەمی بە وردی بۆ باس بکەم، ڕووەو ژێر پەپلیکەکانی مزگەوت هەنگاوم نا کە پڕی بوو لە تاتەشەر و دارەبازە، جەستەی وردمم لەنێو دارەمەیت و تاتەشەرە شەقوشلەقەکان بزر کرد و خەوێکی خۆش بردمیەوە، لەخەوما پێ بە بنار و دامێنی قەڵا زێ بەلاحەکە سەوڵاسەر دەڕژانە خوارەوە و نەمدەزانی باوەش بە چەندانێکیاندا بکەم. کە باگا هاتم مەغریب بانگی دەدا و ئازاری شانم زیادی کردبوو و ناشزانم لەترسان بوو یان بەهۆی خەوە قووڵەکەمەوە بوو, بایی یەك کوندە، میزم کردبوو بەخۆمدا.

هەولێر ٩/٩/٢٠١٧

کتێبە خوێناوییەکانی نەو دەلاقەی نیشتیمان ... ناڵە حەسەن

– کتێبی یەکەم

نیشتیمانم
تۆ کتێبی حیکایەتێکی درێژی
من هەموودەم دەتخوێنمەوە
بەدەم خەیاڵ و بیرکردنەوەکانم
بەدەم گۆڕان و پیاسەکانم
بەدەم ڕاکشان و خەوەکانم
تەنانەت لەنێو خەون و
هەستە لاشعورییەکانیشم
هەر دەتخوێنمەوە
ئێستا / پەڕە بە پەڕە و
پیت بە پیتی وشەکانت خوێنییان لەبەر دەڕوا
ئێستا / خەیاڵ و بیرکردنەوە و
گۆڕان و پیاسە و
ڕاکشان و خەوەکان و
تەنانەت / خەون و هەستە لاشعورییەکانی منیش

پڕبوون لە خوێن
هەر خوێن و هەر خوێن
نیشتیمانم
من ئێستا وەک تۆ تەنیام
وەک ئاگر بێهوودەم
وەک گەردەلوول و بروسکەش نا ئارام
وەک مێژووشم پڕم لە زام

– کتێبی دووەم

نیشتیمانم
لە تاریک و ڕوونی
ب□ر ب□یانی شانزەی ئۆکتۆبەردا
لە پڕێکدا
زەمەن هاتە هاوار و
زەوی هاتە هەژان
خۆرەتاو بە خەرەندان و
بە کێوان کەوت
کەڵەشێرەکان / ل□ نێو کۆریتەکان خۆیان مەڵاسدا
زارۆکەکانی ناو بێشکە
بە ڕوخسارێکی فۆبیاییەوە
لە جەستە بەفرینییە گرمۆڵەبوویی□کەی
دایک و باوکییان دەڕوانی
منیش هەر لەوکاتە
جەنگێک ل□ نێو جەستەم هەڵگیرسا
بە دەستەکانی خۆم
لە دووچاو / چاوێک و
نیوەی پەنجەکان و
دوو ژووری دڵ و
دەستی ڕاست و
قاچی چەپە و
گورچیلەیەک و
نیوەی پەراسووەکانم / لەدەستدا
من ئێستا
کەسێکی پەککەوتە و نیوە مر□قم
منیش ئێستا
دەمار بە دەمار و

شانە بە شانەی جەستەم
خوێنییان ل□ بەردەڕوا
نیشتیمانم
منیش ئێستا
وەک تۆ تەنیام
وەک ئاگر بێهوودەم
وەک گەردەلوول و بروسکە نا ئارام
وەک مێژووشم پڕم لە زام

کتێبی سێیەم –

نیشتیمانم
ڕۆبۆت و داهۆڵە بێگیانەکان
کۆیلە و کەڵەپووچەکان
بەسەر لاشەی ئازادیدا دەڕۆن و
سروودیش بۆ ئازادی دەچڕن
بەسەر لاشەی مافی تاکدا دەڕۆن و
هوتافیش /
بۆ مافی تاک و کەرامەتی تاک لێدەدەن
بەسەر لاشەی خودادا دەڕۆن و
دەست بۆ ئاسمان بەرز دەکەنەوە و
باس لە بەها و پیرۆزییەکان و
ئاگریش لەهەمووشتێک بەردەدەن
نیشتیمانم چ قەدەرێکی ناڕوون و ڕەشە
هەر دەڵێی لەنێو منداڵدانی مردنەوە
سواری کەشتی درۆ بووین و
هاتووینە نێو بیابانێکی چۆڵ و هۆڵەوە
بەڵام پڕ لەخوێن و پڕ لە درۆ
هەر درۆ و هەر درۆ و هەر درۆ
بیابانێکی خاڵی لە فیکر و خاڵی لە بەهاکانی مرۆ
دەزانم نیشتیمانم
ئێستا تۆش
وەک من تەنیای
وەک ئاگر بێهوودەی
وەک گەردەلوول و بروسکە نا ئارام
وەک مێژووشم پڕی لە زام

کۆتایی ئۆکتۆبەری ٢٠١٧

یەکێتیی لە بەشایی یەکێتیی دا ... ئەرسەلان مەحمود

سیاسەت بەمانا فەلسەفی و زانستییەیەکەی، دەمێك ساڵە لەفەزای کوردی و ئەحزابی کوردیدا، کەوتووەتە دەرەوەی بازنەی پەیوەند بەئەخلاقی سیاسییەوەو لەژێر پرسیاردا دەناڵێنێت، دەمێك ساڵە لەغیابی وەها حەقیقەتێکدا ئەوەی بووە بەجێگرەوەو پێڕۆ دەکرێت سیاسەتی ڕۆژە لەواقیعدا.

بنەماو بونیادی وەها سیاسەتێکیش، بەندو پەیوەستە بەهەڵچوون و داچوونە هەنوکەییە جیاکانەوە، واتا ناسنامە ون و دەرئەنجامەکانی وەك هەمیشە پەرت و پەرش و داشەراوە، ڕێك وەك بەهای دراو لە بازاڕدا، ڕۆژانە هەڵکشەو داکشەیەتی، هەندێکجار بەناوی هەڵکردنەوەو هەندێکباریش بەبیانووی گونجاندنەوە، سازش لەسەر پرەنسپ و بەها مرۆییەکان دەکات، یانی لەبری ئەوەی مرۆق تیایدا بەئامانج بگیرێت، وەك ئامراز تیایدا بەکار دەبردرێت!

لەبەر ئەوە، سیاسەتی ڕۆژ نەك هەر ناتوانێ ببێت بەحەقیقەت، ناتوانێ جێگرو ناتوانێ ڕونیش دەرکەوێت، هەر وەك چۆن ناکارێ نزیکیش بکەوێتەوە لەحەقیقەت، سیاسەتی ڕۆژ هەردەم لەبری ئەوەی خودی سیاسەت وەك ئامراز بەکار ببات، سیاسەت تیایدا بکەر ئەداو بڕیاردەرانە ڕەفتار دەکات، واتا لەبری سیاسەت ئامراز بێت، یەکێ پێکهێنەرەکان دەبنە ئامراز بەدەست سیاسەتەوە، مەسەلەن: دەمێك ساڵە شەقام و پێشمەرگەو مرۆق وەك تاك لەکوردەواریدا، لەبری ئەوەی ئامانجی سیاسەت بن، وەك ئامرازی سیاسەت ئاڕاستەو بەکار براون، بێگومان بەئێستایشەوە.

یەکێتیی، وەك یەکێك لەدیارترین ئەم حزبە سیاسەت تیادا ترازاوو تەزیووانەی گۆڕەپانەکە لەکوردەواریدا، سەرکردایەتییەکەی هەڵگری بەرپرسیارێتییە هەرە گەورەکەن و، ئێستا لەهەر کات زیاتر واجبیانە وەها بەماناییەك بەمانا بکەنەوە لەخۆیان و لەحزبەکەیشیاندا، ئەمە

بووە بە بابەت و مەسەلەیەکی حەتمی و نکۆڵیهەڵنەگر، گەر نەتوانن ئەم بەستەڵەك و سەختەڵەکییە ببڕن و تێپەڕێنن، بەر لە هەر شتێك خودی خۆیان دەبڕێ و دەیانکات بە ئابردوویەکی خامۆش و فەرامۆشکراو !

تەکۆشەرو جەنگاوەری ئاستەقینە گەر چیتر نەیتوانێ وەك ئەوەی لەڕابردوی دوورو نزیکدا نواندویەتی، بەردەوامی بداتێ هزرین و گیانبازی لەپێناو حزبەکەی و میللەتەکەیدا، شەرمنانەو هەڵپەرستانە دەست بەمانەوەی خۆیەوە نەگرێ و نەبەتە بەربەست، دەست لەکار بکێشێتەوەو داوای لێبوردن بکات باشە، بەڵای هەرە گەورە لەسیاسەت و ئەبەرایەتی کردندا ئەوەیە: مرۆ بکەوێتە ژێر باری بەرژەوەندی تایبەت و بەر کاریگەری بیرو بۆچوونە تایبەتە بچوك و پووچەکانی خۆیەوە، ئەوەی کردتان، کردتان، ئیتر درەنگیکردوە سەبارەت بەوەی هەشتا پێتان وایە دەتوانن بیکەن، زۆرینەی هەرە زۆرتان کەوتوونەتە ژێر بارەوەو بەم نزیك و زوانە ناتوانن دەربازتان بێت، لەبەر ئەوە نە حەقیقەتە جفاتی و نە واقیعە سیاسیەکە قبوڵتان ناکات چیتر، تەگەیشتن لەم نیعمەتەکی گەورەیەو باش دەتوانە کەمەك بەشکۆمەندیتان بکات، ئەوەی دەچێتە ئەبەدییەتەوە شکۆمەندییە نەك خۆ وێناکردنەوەو خۆ دوبارە کردنەوەو خود زومکردنەوە!

سەرکردەیەك گەر لەڕابردودا، دەیانجار لەپێناو ڕزگارکردنی میللەتەکەی و دەربازکردنی حزبەکەی لەئاریشەو تەنگژەدا، ئامادەی شەهادەت بوو بێت، ئەمڕۆ بەدەست لەکارکێشانەوەیەك بتوانێ هەم خۆی و هەم میللەتەکەی و هەم حزبەکەی لەمەرگ ڕزگارو دەرباز بکات، تەمای چییەتی؟! چاوەڕوانی چیدەکات؟! ئایا ئەوەی بەحزوری" مام جەلال " هاوخەبات و هاوڕێیانە بیناکرا، دەخوازرێ پەرەی پەبدرێ یا وەك تەزی بانان پەرت بکرێ و بەوخێندرێت؟!

ئەقڵانیەت لەوەدا، لەم چرکە ساتە هەستیارانەدا تەنهاو تەنها ئەمەیە: مرۆ میراتگری شەرەت و شکۆی خۆی بێت باشە، نەك شکێنەرو ڕوشێنەری، ئەوەی سەرکردە دیارەکان و سەرکردایەتی یەکێتیی، زۆرتان بەخشییە یەکێتیی و میللەتەکەتان، زۆرتان کرد، ئەمە نکۆڵیهەڵنەگرە، بەڵام “مام"و یەکێتیی، کەمی نەبەخشیووە بە هیچتان، گەر بتانەوە لەسەر چەپکە گوڵەکانی ئەم کردارو بەخشینەتان بە هەمیشە پایەدارنەوە، دەبێ بە خۆتان و بە یەکێتیش بیر لەئەلتەرناتیڤ و دەزینەوەی فۆرمەکی ترو نوێ بکەنەوە، دەی گەر دەتانەوێ کەنگرە بە"یەکێتیی"بکەن، بفەرموون ئەم زەمان و زەمینەیە لەگەڵ ئانکارییە بچوکەکانەوە دەست بەڕێخساندن و سازاندنیانەوە بکەن، ئەمە هیچ تەڕەدودو ترسەکی ناوێ، ترس و تەڕەدود لەڕاستیدا ئەوەیە: کەنگرە

بە"یەکێتیی"بکەن، بەڵام بە"یەکێتیی" نەکەن!! لوتف بکەن کەش و هەوای ئارام و عەقڵانی لەبار بۆ دەستپێکردنی دیالۆگ و نزیکبوونەوە لەیەکتری و هێنانە ئاراوەی حەقیقەت بخوڵقێنن لەناو خۆتاندا، هەمووان لەژیانی خۆیاندا ڕۆژێکیان هەیە هەرە درەوشاوە، ئێوە خاوەنی سەتەها ڕۆژی وەهان، دەی کۆنگرەیش بکەنە ڕۆژانە هەرە درەوشاوەکەی یەکێتییەکەتان. سازش لەسەر بەرژەوەندییە منە منییەکانتان بکەن و، پرەنسیپە حزبییەکانتان بەپێوەر بگرن بەسە، وردبینانەو هاوسەنگ ڕەفتار بکەن بەسە، بەزمانی سازان و هەز نا، بەلێکتێگەیشتن و، دۆزینەوەی فۆڕمی نوێ و هاوچەرخ بگەنە یەقین بەسە، گەورەیی بنوێنن لەبەرامبەر یەکتریدا بەسە.

ڕۆشنبیری دووڕویی ... ئاسۆ کمال

هێرشی حەشدی شەعبی بۆسەر کوردستان لەگەڵ خۆیدا ڕۆشنبیرییەکی دووڕوی هێنایە سەر شانۆ. لەشکرێک لە سیاسەتمەدار و ڕۆشنبیر نەک هەر بێدەنگن لە داگیرکاری حکومەتی میلیشیا شیعەکان و پێش لەشکری بنەماڵەی تاڵەبانی بەڵکو بونەتە پاساوچی ئەم بنەماڵەیە و تەنانەت حکومەتی میلیشیا شیعەکانی عێراقیش بەڵام لە بەرامبەر بنەماڵەی بارزانی و حکومەتی میلیشیایی پارتی و یەکێتیدا توندن و دەیانەوێ بیگۆڕن. ئەم ئەنتی پارتی بون و ئەنتی بنەماڵەی بارزانی بونە و لەهەمان کاتدا پرۆ بنەماڵەی تاڵەبانی بون و بانگەوازی عەبادی و حەشدی شەعبی و قاسم سلێمانی کە هەرێمی سلێمانیان بۆ ڕزگاربکا نیشانەی بونی ڕۆشنبیرییەکی دووڕویانە و داڕمانێکی سەرتاپاگیری ئەخلاقی و ڕۆشنبیرییە.

مەریوانی وریا قانع وەک یەکێک لە ڕۆشنبیرەکانی گۆڕان نوێنەری ئەم ڕۆشنبیرییە دووڕوییە یەیە. لە دوو نوسینیدا کە لە دوای ١٦ ئۆکتۆبەرەوە نوسیویەتی ، ئەوەی لەم ڕوداوانەدا بەیەک وشەش باسی ئەم ٣١ ئابەی یەکێتی و بنەماڵەی تاڵەبانی لە ١٦ ئۆکتۆبەری ٢١٠٧ ناکا و وەک پاساوچییەک دەڵێ" ئەم شکانە بەوە تەفسیر ناکرێت کە ئەم یان ئەو یەکەی سەربازی شەڕی نەکردوە و خیانەتی لە هاوسەنگەرەکانی کردوە." ئایا مەریوان لە ٣١ئابی ١٩٩٦یشدا هەمان شتی وتوە بەرامبەر بە پارتی کە هێنانی بەعس تەفسیری هیچ ناکا!

مەریوان باس لە شەرمی سیاسی دەسەڵات و شەرمی ڕۆشنبیری بەیعەتەکانی دەسەڵات دەکا بەبێ ئەوەی باسی بنەماڵەی تاڵەبانی و پشکی شەڕی هاوپەیمانەکەی گۆڕان لەم شەرمە سیاسییەدا بکا. ئەم دووڕوییە ئەرکێکی سیاسییە کە ئەم ڕۆشنبیرە ستراتیژیستەیە بە بزوتنەوەی گۆڕان جێبەجێی دەکا تا لەسەرئەم خەتە بیهێنێتەوە لە پێناو پاراستنی هاوپەیمانێتیەکەی لەگەڵ باڵی بنەماڵەی تاڵەبانی یەکێتیدا.

بزانن ئەم نوسەرە چۆن پاساوی تەسلیمکردنی کەرکوک دەداتەوە و دەڵێ " بڕیاری بەرگریکردن و شەڕکردن لەگەڵ سوپای عێراق و حەشدی شەعبیدا هەڵەیەکی ستراتیژیی تر بوو… ئەم شکانە بەوە تەفسیر ناکرێت کە ئەم یان ئەو یەکەی سەربازی شەڕی نەکردوە و خیانەتی لە هاوسەنگەرەکانی کردوە." کەواتە بەرگری کردن و شەڕ کردن لەگەڵ سوپایەکی داگیرکەر لە بنەڕەتەوە هەڵەیە لای مەریوان و تەسلیمکردنەوە هەڵوێستێکی ستراتیژ ڕاست بوە و هەربۆیە ئەو "خیانەتە"ی بنەماڵەی تاڵەبانیش هیچ نیە و بگرە بەشێک لەو ستراتیژە دروستەی تەسلیمکردنی کوردستان بوە.
دیارە مەسەلەکە تەنیا پاساوچێتی و داپۆشینی ۳۱ ئابی یەکێتی نیە بەلای ئەم ڕۆشنبیرانەی بەیعەتی ئەمبەر دەگێڕەوە بەڵکو هاوڕابون و هاوبەرژەوەندی بونە لەگەڵ ئەم ۳۱ ئابەی یەکێتیدا. لەمەش زیاتر هاوئاوازی ئەم ڕۆشنبیرانەیە کە بونەتە پاساوچی لەشکرکێشی عەبادیش و ڕایدەگەیەنن خەتای ۳،٥ملیۆن ئینسانە کە لە کوردستان رفراندۆمیان کردوە و هەڵەی ستراتیژی و گەمژەیتیان کردوە کەوا عەبادیان توڕە کردوە و میلیشیا شیعەکانیان هانداوە بێنە سەرکوردستان. ئەمە نیشانی دەدا کە لە کوردستان لەشکرێک لە سیاسەتمەدار و ڕۆشنبیر هەن کە بەهیوان لە سایەی سەرکەوتنەکانی عەبادی لەکوردستاندا پلەوپۆستێکیان دەست بکەوێ و بگەڕێنەوە پەرلەمان و حکومەت و حکومەتی مەدەنی ئینتدابی عەبادی و ئێران دروست بکەن.

ئەمە ناوەڕۆکی پەیامی ئەم ڕۆشنبیرە دووڕویی یەیە، کە داگیرکاری میلیشیا شیعەکان و تەسلیم بون پێیان ستراتیژی بزوتنەوەی گۆڕان و هەموو ئەو "نەوە نوە"یانەیە کە دەیانەوێ لەسایەی دەستور و حکومەتی شیعەکاندا حکومەتی پارتی و یەکێتی بگۆڕن. واتە گۆڕینی دەسەڵاتی میلیشیایی پارتی و یەکێتی لەڕێگای چونەوە ژێرباڵی حکومەتی میلیشیا شیعەکانی عێراق.
لەڕاستیدا مەریوان ڕۆشنبیرێکی نوێی دانەهێناوە بەم جۆرە لە

ڕۆشنبیری دووڕوویی بەڵکو تەنیا ئەو سیاسەتەی یەکێتی و پارتی خستەتە قاڵبێکی ڕۆشنبیرییەوە کە لە نیوسەدەی ڕابردوودا لە ململانەی نێوان خۆیاندا ناوچەکانیان بە سۆران و بادینان بەش کردوە و هەرکامەیان بە سەپاندنی دەسەڵاتی خۆی پەنای بە بەعس یان عەبادی بردوە. تێگەیشتن لەم ڕۆشنبیرییە دووڕوییەی لە سەنگەری پاساوچی بنەماڵەی تاڵەبانییەوە باسی گۆڕینی دەسەڵاتی میلیشیایی پارتی دەکەن کارێکی سەخت نییە. ئەم ڕۆشنبیرە پاساوچیانەی ۳۱ ئابی یەکێتی هەمان هەندەی ڕۆشنبیرەکانی ۳۱ ئابی پارتی ڕۆشنبیرێکی "بێ فکر" و "مناڵبازە"ن.

ئەمە بە تێگەیشتن لەم ستراتیژە نوێیەی ئەم ڕۆشنبیرییە دووڕووییە دەبێ کەمێک بگەڕێینەوە بۆ ئەو هەنگاوە ستراتیژە دروستانەی ئەم ڕۆشنبیرانە تا بزانین چۆن ئەمانە هەمیشە بەشوێن هێزە چەراوچەرە ناسیونالیست و ئیسلامییەکانەوەن کە یەتەپیای دەسەڵاتێکی دیموکراسی لە کوردستان بە دروست بکا؟
سەرەتا دروستبونی بزوتنەوەی گۆڕانیان بە لەدایک بونی یەتەپیای دیموکراسیەکەیان ناساند و هەرئەم ڕۆشنبیرانە گەیشتنی گۆڕانیان بە کورسیەکانی پەرلەمان ناونا قەناغی گواستنەوە بە دیموکراسی و لە کاتێکدا گۆڕان مامەڵەی ٤ساڵە دەمداخستنی شەقامی لەگەڵ بارزانیدا کرد، ئەم ڕۆشنبیرانە وەک ئەستا بەرامبەر بە ۳۱ی ئابی یەکێتی بێدەنگن ئاوا بەرامبەر بە گۆڕان بێدەنگ بوون واتە ڕازیبون. دواتر کە پارتی گۆڕانی دەرکرد لە پەرلەمان و حکومەت ئەمان بونەوە ئەنتی پارتی. بەڵام بەمەش نەوەستان کاتێک گۆڕان ڕێکەوتنامەی هاوپەیمانی لەگەڵ یەکێتی کرد، ئەم ڕۆشنبیرانە ستراتیژی دروستکردنی هەرێمی سلێمانی یان بەرزکردەوە و داوایان کرد بچنەوە ژێر باڵی بەغداد.

لیرەوە دەردەکەوێ کە ئەم هەڵوێستی پاساوچێتی و دووڕوویی ئەم ڕۆشنبیرانە لە ئیستادا پێشینەیەکی هەیە و ئەم ستراتیژەی چونە ژێر دەستی حکومەتی میلیشیا شیعەکانی عێراق جێبەجێ بونی بەدیلی هەرێمی سلێمانییە کە پێشتر ئەمان داوایان کردوە. هەربۆیە ڕەق و دژایەتی مەریوان و بزوتنەوە ڕۆشنبیرییە دووڕوییەکەی لە رفراندوم و سەربەخۆیی خاکی کوردستانە نەک لە حەشدی شەعبی و بنەماڵەی یەکێتی و دەسەڵاتی میلیشیایی یەکێتی.
رفراندوم و سەربەخۆیی کوردستان ستراتیژێکی پێچەوانە و دژ بە ستراتیژی هەرێمی سلێمانی سەربە بەغدادی مەریوان و هاوڕێکانی بوو. هەربۆیە مەریوان خەتای خاکی کوردستان دەگرێ کە " خورافەتێکی گەورەیان (رفراندوم)خستبووە شوێنی سادەترین لێکدانەوەی عەقڵانیی

سارد و سڕی پەیوەندییەکان و هاوکێشەکان “. ئەو پەیوەندی و هاوکێشانەی ئەم نوسەرە وا موقەدەس باسی دەکا “یەکپارچەیی خاکی عێراقە”. ڕاستە خەڵک بە رفراندوم دەیویست ئەم خورافەیە تێک بشکێنێ بەڵام تەسلیم خوازی یەکێتی و پارتی ئەم هەنگاوەی خەڵکی کوردستانی توشی شکست کرد.
بەڵام مەریوان دەیەوێ چیمان پێ بڵێ ؟ دوای سەدەیەک لە تەجروبە لەگەڵ حکومەتە شەڤینیست و ئیسلامیەکانی عێراق و دوای ١٤ ساڵ دانیشتن بەدیار فیدرالیزمی قەومی ومەزهەبی شکستخواردوی عێراقەوە ئایا دەبوایە خەڵک دوای خورافەی سەربەخۆیی نەکەوتایە و بەپێی ئامۆژگاریەکانی مەریوان خەڵک بەدیار پەیوەندی و هاوکێشەی ساردوسڕی بەدیلی دروستکردنی هەرێمی سلێمانی گۆڕان و یەکێتی بەسەرپەرشتی قاسم سلێمانی دانیشتایە؟

بەدیلی هەرێمی سلێمانی پڕۆژەی مەریوان و ڕۆشنبیرەکانی گۆڕان بوو پێش رفراندوم. ئێستا بە هاتنی عەبادی خەریکە بەپارێزگاکردنی هەرێمی کوردستان ئەم پڕۆژەیە سەردەگرێ، هەربۆیە ئەم ڕۆشنبیرانە بەشێوەیەکی دوەویانە باسی ڕوداوی لەشکرکێشی حەشدی شەعبی دەکەن و هیچ وشەیەک سەبارەت بە سکاندالەی فرۆشتن و تەسلیمکردنی کەرکوک ناڵێن. لەبەرئەوەی ئەمانە هەموو لەگەڵ ئەجێندای بەهەرێمکردنی سلێمانی لەسایەی حکومەتی میلیشیا شیعەکاندا دەتەوێ و ئەمەش ناوەرۆکی هاوپەیمانیەتیەکەی گۆڕان و یەکێتیە کە لەبەرامبەر پارتیدا ناوچەی دەسەڵات دروست بکەن.
ئەم ئەنتی پارتی بونەی ئەم جۆرە ڕۆشنبیر و سیاسیانە بەبێ ئەوەی ئەنتی یەکێتی بن، ئەوا لە کردەوەدا هاوپەیمانی یەکێتین. هاوپەیمانەتی یەکێتیش بەمانای هاوپەیمانی باڵی تاڵەبانیە کە هێزی دەسەڵاتداری سلێمانی و پێشتر کەرکوکیش بوو. ئەم هاوپەیمانەتیەش ئەمڕۆ کێشەی لەگەڵ لەشکرکێشی عەبادیدا نیە و لە بەغداد لەسایەی پەرلەمان و حکومەتی میلیشیا شیعەکاندا کە هەموو خەڵکی کوردستان بەتاوانبارداناوە و پلانی ژێردەستەکردنەوەی کوردستان هەنگاوبەهەنگاو دەبەنە پێش کیشەی ئەم هاوپەیمانەتیەی گۆڕان و یەکێتی نیە و بەڵکو لەسایەی ئەم هەڕەشانەدا ئەوان گرنگ ئەوەیە کە بەشە دەسەڵاتی خۆیان لە کوردستان دەست دەکەوێ.

سەیری ئەو لەشکرە سیاسی و ڕۆشنبیرە ببینن کە ئارام شێخ محمد،جێگری سەرۆکی پەرلەمانەکەی عێراقیان داوا لە عەبادی دەکا “هێزێکی تایبەتی سوپای عێراق بخاتە جێگای حەشدی شەعبی لە دوزخورماتوو” و ” سوپاس بۆ برادەرانی حەشدیش قبوڵیانە”، وەک

ئەوەی کوشتار و سوتانی ماڵ و بازاڕی خەڵکی کورد لەو شارەدا بەدەست و بڕیاری عەبادی نەبوبێ؟ گوێ لە قسەی وشیار عبداللە پەرلەمانتاری عێراقیان بگرە کە لەسەر کەمکردنەوەی بودجەی کوردستان دەڵێ " بەهیوای ئەوەبوین کە عەبادی ئەوەبوو کە جدی بێت لە جێبەجێکردنی دەستوردا دوای ئامۆژگارییەکانی سیستانی "، دیارە سیستانی دژی رفراندوم ئامۆژگاری دابوو بە عەبادی دەستور جێبەجێ بکا و ئەویش بە لەشکرکێشی بۆ سەرکوردستان دەستوری جێبەجێ کرد و بەڵام سەیر لەوەدایە داوای وشیار عبداللەش هەمان داوای سیستانییە کە دەیەوێ عەبادی دەستور جێبەجێ بکا! ئایا ئەم پەرلەمانتارانەی گۆڕان جگە لە سایەی سیستانی و عەبادی شتێکی تریان هەیە چاوەڕێی دادپەروەری لێ بکەن؟ ئەمە هەمان قسەی مەسعود بارزانی دوای ٣١ی ئابی ١٩٩٦ ە کە وتی سەدام حەکەمە نەک ڕەقیب! بەڕاستی ئەمانە قوتابی یەک قوتابخانەی ٣١ ئابن!. ئەوەتا سروە عبدالواحیدی سەرۆکی فراکسیۆنەکەی عێراقیان داوای هەڵوەست لە عەبادی دەکا بۆ کارە سەرکوتگەرییەکانی پارتی لە پەرلەمانی کوردستاندا کردی. لە هاوشانی ئەم گۆرانخوازانەشدا سەیری سەرۆکی "لیستی نەوەی نوێ" بکەن داوا لە عەبادی دەکا با سزاکانی کوردستان بەپێی یاسا و دەستور بێت. ئەوە باسی ئاڵا تالەبانی ناکرێ کە لە پاپ کاسولیک تر بوو بە بەڕەسمی ناسینی حەشدی شەعبی لە پەرلەمانی عێراقدا. ئەمە ئەو "بلۆکە مێژووییەیە" کە مەریوان باسی دەکا کە دەبێ دروست ببێ لەم سیاسەتمەدار و ڕۆشنبیرانەی بە ستراتیژی بەرگری نەکردن لەگەڵ حەشدی شەعبی و بێدەنگی لە بنەماڵەی کەرکوک فرۆش بتوانن گۆڕانی گەورە دروست بکەن و لە جیاتی گۆڕینی سیستەمی میلیشیایی و بنەماڵەیی بارزانی و تاڵەبانی ،کوردستان بخەنە ژیر دەستی عەبادی تا بەجدی دەستوری عێراق جێبەجێ بکا و سلێمانی تەسلیمی بنەماڵەی تاڵەبانی- قاسمی سلێمانی بکەن.

ئایا ئەم پڕۆژەیە وەک پڕۆژەی یەکێتی و پارتی مایەی شەرمی سیاسی و ڕۆشنبیری نیە. ئایا لە شکستی ناسیونالیزمی کوردی یەکێتی و پارتیدا ئەم دیاردەی ڕۆشنبیری دووڕوویە زیاتر داڕمانی ئەخلاقی و سیاسی دروست نەکردوە. ئەم ڕۆشنبیریە هەرچەند لەناوەرۆکدا پاشکۆی سیاسەتی ململانێی دەسەڵاتی لەمێژینەی یەکێتی و پارتیە، بەڵام چیتر تەنیا ئەم دوو حزبە هەڵگری ئەم ڕۆشنبیرییە کۆنتراییە نین. مەریوان و ڕۆشنبیرانی گۆڕان و نەوەی نوێ هێزی نوێی ئەم ڕۆشنبیرییە کۆنتراییەن. ئەمانە ڕۆشنبیرانێکی دووڕوو و دیماگۆگین بەوەی لەلایەن دژی دەسەڵات و بنەماڵەیەکی کوردی شەڕدەکەن و لەلایەکی ترەوە دەستەمەی میلیشیا شیعەکان و دەستور و پەرلەمان و

حکومەتەکەیان و هاوپەیمانی بنەماڵەی تاڵەبانی-قاسمی سلێمانیشن.
ئەمە زەلکاوی ڕۆشنبیری دووڕووە کە چوەتە سەر زەلکاوی ڕۆشنبیری ناسیونالیستی یەکێتی و پارتی.
کۆمەڵگەی کوردستان لە پاش کێشەی سیاسی گەورەی بەرگری دژی داگیرکاری میلیشیا شیعەکان و لابردنی دەسەڵاتی میلیشیاکانی بنەماڵەی بارزانی و تاڵەبانی و پارتی و یەکێتی ، ئەمڕۆ پێویستە ئەم ڕۆشنبیریە دووڕوویەش لەمەیداندا دەربکا و لەجێگایدا ڕۆشنبیریەکی شۆڕشگێڕانە جێگای بگرێتەوە کە باوەڕو ئیرادەی لە خەڵکی کریکار و زەحمەتکێش و خەباتی ئەوان بۆ گۆڕینی ئەم دۆخەی کوردستان جێگای ئەم داڕوخانە فکری و سیاسی و ڕۆشنبیریە بگرێتەوە.

ڕوداوی شکستی گەیشتن بەسەربەخۆیی لە دوای رفراندۆمەوە بەرئەنجامی مانەوەی هێزی پێشمەرگە و داهاتی کوردستانە لەدەست دوو میلیشیا کە لە پێناو پۆست و نەوت و داهاتدا ئامادەن هەمیشە ٣١ ئابەکان بەسەر کوردستاندا بهێنن و مامەڵە بە ئێستا وئایندەی خەڵکی کوردستانەوە بکەن. هەر ڕۆشنبیریەک و هەر سیاسەت و ستراتیژێک ئەگەر بەرامبەر بە هەردوو بنەماڵە تالەبانی و بارزانی و میلیشیای دەسەڵاتداریان و بەرامبەر بە داگیرکاری حکومەتی میلیشیا شیعەکان نەوەستێتەوە ئەوا خەڵکی کوردستانەوە بە ناوێکی ترەوە توشی هەمان شکست و تەسلیم کردنەوە دەکا. ڕۆشنبیری دووڕوویی دەیەوێ لە دۆخی شکست و بێ ئومێدیدا دەیەوێ ستراتیژی ژێردەستەکردنی خەڵکی کوردستان بە حکومەتی مەزهەبی و شۆڤینیستی عێراق و بنەماڵەی تاڵەبانی هاوپەیمانی گۆڕان جێگیربکا. “کوتلەی مێژوویی” کۆنەپەرستانە دژ بە کوتلەی کۆنەپەرستانەی مێژوویی پارتی ئامادە دەکا. هەر ڕۆشنبیری و سیاسەت و ستراتیژیەکی شۆڕشگێڕانە دژی دەسەڵاتی بنەماڵەیی و میلیشیایی پارتی و یەکێتی بێت، دەبێ ئەم کوتلەیەی ڕۆشنبیری دووڕوویی و بزوتنەوە سیاسیەکەشی وەک کوتلەی بەیعەتی عەبادی و بنەماڵەی تاڵەبانی – سڵێمانی بخاتە ژیر ڕەخنەوە .

ئاسۆکمال

١*
http://www.speemedia.com/drejaWtar.aspx?NusarID=153&Jmare=3919

٢*
http://www.shafaaq.com/ar/Ar_NewsReader/cc1058ef-0120-47a2-8ef8-7514697ee1c6

کێ شکستی بە ریفراندۆم هێنا ؟ عیماد عەلی …

بەکورتیەکەی دەپرسین؛ پرسی ریفراندۆم بریارێکی واقعیانە بوو لە لایەن سەرکردایەتی کوردەوە یان ناچاری و پاڵنانی خودی بوو دەبوایە بدرێت؟ بارودۆخە نێوخۆیی و ناوچەییەکە لەبار بوو یان سەرکێشی و قومارێك بوو بۆ خوێندنەوەی ئەگەرەکان و زانینی دەرئەنجامەکەی؟ ئایا هەمووان دوای جێبەجێکردنی ئالیەت و پیادەکردنی پرسێکی چارەنوسسازی ئاوها، هەست دەکەن کە هەڵە کراوە و پەندی لێوەردەگیرێت یان تەنها وەکو پێشتر لە لایەکەوە ملهوری دەکرێت و لە لایەکی ترەوە تەنها دژایەتی دەکرێت و هەرکەسێك ئەستۆ پاکی خۆی دەردەخات و هەموو شتێك دەخرێتە سەر بەرامبەر بە خەڵکانی خاوەن رای بەڵێ و نەخێریشەوە؟ لێکەوتەکانی ریفراندۆم لە رووی سیاسی یان عەسکەری زیانەکانی دەرکەوتن، بەڵام کەس دەزانێت قازانجەکانی چی دەبێت و کەی دەردەکەون؟ بە گفتوگۆ لەگەڵ بەغدا قەرەبووی ئەو زیانانە دەکرێتەوە یان کات بەرێکردنە بۆ یەکلاییکردنەوەی پرسی کورد بە کردەوەی عەسکەری لە کاتێکی تردا، وەك پاش شۆرشی ئیسلامی ئێران و بە هەمان ریتم و رەفتار و بیرەوە کە لە نیازەکانیانەوە دیارە؟ ناکۆکیەکان چەند کاریگەریی راستەوخۆیان هەبوو لەسەر پرسەکە و ئەو کەسە ناخاڵانەی نێو بەرێوەچونی پرسەکە و دەستێوەردانی دەرەکی چەند پەرتبونی گەلی کوردستانی سەپاند و بەلاریدانی دروست کرد؟ ئەوەی زیانی بە کۆی پرسەکە داوە، لەم کاتەدا سزا بدرێت یان بهێڵرێتەوە بۆ کاتی ئاسایی خۆی، یان میلەت کەفیلی سزادانی هەموو کەسێکە کە بە دڵۆپەیەکیش زیانی بە پرسە پیرۆزەکە گەیاندبێت و تاماوە ویژدانی ئازاری دەدات؟ ناوچە دابرێنراوەکان لەدەستچوو یان بۆتە ناوچە داگیرکراوەکان و خاوەنی راستەقینەی خۆی قەت وازی لێناهێنێت و لە هەلێکی گونجاودا دەگەرێنەوە دەستی گەل و خاوەنە راستەقینەکەی خۆی؟

جارێك ئەوەی گرنگە بیلێین، کە خەون و ئاواتی تێزلێنیشتووی سەربەخۆیی بوژایەوە و تەنانەت وەك لەسەری راهاتبوین ترس لە باسکردنی نەما و دونیا لەوە ئاگادار کرایەوە کە نە خودموختاری و نەش فیدراڵی دادی گەلی کورد نادات و رازیبونی بەم وەزعە

روکەشیانەیە و کەفی دڵی منداڵێکی کوردستانیش نامرکێنێتەوە. ئینجا؛ ریفراندم بریارێك بوو کە هۆکارگەلێکی کەسی و حزبی و سۆزی نیشتمانی و نەتەوەیی لە پشتەوەبوو یان کردەوەیەکی بێ بنەما. بەڵێ سەرکێشیەك بوو کە دەبوا ئەمڕۆ بێت یان سبەی بکرێت، بۆیە ئەوەی دڵخۆشیە کە تەنها لێکەوتەی سەلبیی نەبوو وەك زۆرێك لەوبارەوە قسەیان کرد، بەڵکو ئەرێنیەکانی وردە وردە دەردەکەون و، بریاری ریفراندۆم وەکو خودی بریارەکە نەك ئالیەتی جێبەجێکردنەکەی ئەگەر لە کاتی خۆیدا نەبوبێت دیارە بۆ ئەو ماوەیە دونیای هەژاند، دوای ئەوە ئەتوانرێت باسی هەڵە یان راستی قبوڵ نەکردنی هەندێك پێشنیار بکرێت وەکو نامەکەی تیلەرسون بە وردی هەڵسەنگێنرێت. بە خۆم لەو بارەوە رای تایبەتیم هەیە و لە کاتی خۆیدا باسم کردووە و دواتر لەکاتی گونجاودا بە وردتر باسی دەکەم، کەنوسینم لەسەر هەیە و بڵاوم کردۆتەوە و لای چەند کەسێك شتە تایبەتیەکانیم درکاندوە و لێرەدا دووبارەی ناکەمەوە و باسکردنی لەم کاتەدا بە شێوەیکی تر لێکدەدرێتەوە.

بە گشتی لە مەودا مێژوویەکەی و درەوشانەوەی ئەم پرس وبریارە وەك پشکۆی نەکوژاوەی کانووی گردان لە ئان و ساتی خۆیدا گرەکەی دەبوژێتەوە . بۆ لایەنە یاساییەکانیشی هەرچیك بێت، بۆ هەرێمی کوردستان هیچ ئەرزشێکی نیە، لەبەر ئەوەی بریاردانی سەربەخۆیی واتە جیابونەوە لە وڵاتێك کە دواتر یاساکانی هیچ واتایەك بۆ تۆ نابەخشێت(هەرچەند ئێستا تەنانەت داداگاکانی ناوەندی عیراقیش ناڵێن پرسی ریفراندۆم نادەستوریە) . کاردانەوەکان دەریانخست کە سەرکێشی بووە و شکستێکی کاتیەو ئەگەرێکی دەرەنجامەکان هاتەدی و زیانی گەورەش لە وەزعە مادیەکانی گەلی کوردستان لە مەودایەکی کورت دەگەیەنێت، لەبەرامبەردا قازانجی گەورەی لە فرێدانی فیدرالیزم و حوکمی زاتی و پینەوپەرۆکانی تر دا دەرەدەکەوێت و هیچ کەس و لایەنێك لەمڕۆ بەدواوە ناوێرێت و وژدانی خۆی و گەلی کوردستانیش رێگەی پێنادات تەپڵی ئەو جۆرە شیعارانە لێبدات، کە بە پیادەکردنی ریفراندۆم و پرسی سەربەخۆیی ئێکسپایەر بوون. واتە بە هەموو شێوەیەك و لەهەموو بارەکانیاوە، پەرینەوە بۆ قۆناغی پۆست فیدراڵی هاتەدی و ریفراندۆم ئەڵقەی پێکەوە لکاندنی گەلانی عیراقی پچراند.

بە دەست لەکار کیشانەوەی بارزانی خەونی سەربەخۆیی نامرێت و بگرە لە پەیوەستبوون بە کەسەوە رزگاری دەبێت و وەك تاکە ئامانجی گەورەی گەلی کوردستان دەمێنێتەوە و ئەوانەی کە تەنها لەبەر ئەوەی

بارزانی عەرابی بوو، هەڵوێستی نارازی کاتیان هەبوو، ئەمرۆ زیاتر بە خۆیاندا دەچنەوە و هەموو شتێك لە پێناو سەربەخۆییدا دەکەن و ئەوانەش کە بە خوێندنەوەی بارودۆخەکە و ئەوەی هەیە هەڵوێستیان نواند ئەمرۆ چاوەرێی هەلی گونجاو دەکەن بۆ ئەوەی قۆناغی لەبار بۆ جێبەجێکردنی پرسەکە دیاری بکەن و بە ناراستەوخۆش بێت لە لاشعوری خۆیاندا فیدرالیزمیان توورداوە.

ئەوەی گرەو لەسەر ئاساییبونەوەی وەزعی عیراق بکات، بۆ نەهێشتنی هەلی دووبارە بوژانەوەی وەزعی کوردستان و دووبارە کەوتنە سەر رێرەوی راستی خۆی” لە ئێستاوە دۆراوە” بەڵکو گرفتەکانی عیراق لەم ناوچە داگیرکراوانەدا، ململانێیەکی سەختر لە نێوان خۆیندا دروست دەکات و بەو هۆیەوە ئێران و تورکیاش دەگەرێنەوە سەر ناکۆکیەکانی جارایینان و جگە لە کێشەی حەشدی شەعبی وەك پرسێکی خەتەرناکی ناوچەکە و جیهان لە ماوەیەکی کورتدا پاش دەرکەوتنی ئاسۆکانی سوریا، تەنانەت هاوکێشەکان یەکتردەبرن و بە پشێویەکی گەورەتر و هەیەجانێك کۆتایی دێت کە لە هەناویدا گۆرانکاریە چاوەروانکراوەکە بێتەدی و کوردیش قازانجی لێدەبینێت .

وەزعی نێوخۆی کوردستان لەم بارەوە بە دەوری خۆیدا خولدەخواتەوە و هیچ ئەڵتەرناتیڤێکی واقعی لەئارادا نیە ولایەنەکان تاوێك کۆك و تاوێك ناکۆك بەردەوام دەبێت و تاوەکو کۆی گشتی گۆشارەی فکر و بیری خەڵك وابێت هەر ئەم حزبانە خاوەن دەنگی میلەت دەبن و گۆرانکاری نێوخۆیی و زۆر کەم نەبێت هیچ ئاڵوگۆرێکی ریشەیی نابینین و ئەم حزبانە بەم شێوەیە بە تۆزێك لەرزینەوە لە جێگەی خۆیان دەتەپن . مەگەر لە رووی ئابووریەوە گۆرانێکی جۆری ببینین و حزبەکان ناچاربن لە کاری رۆژانەی خۆیاندا پیداچونەوە بکەن.

بۆ گفتوگۆش لەگەڵ بەغدا” ئەوەی دەیبینم ئەوان تا ئێستا ئامادەی هیچ نین جگە لە کات کوشتن و هەوڵدان بۆ زەلیلکردنی گەلی کوردستان پێش دسەڵاتەکەی، ئەگەر تاسەر بۆیان بچێتە سەر و لەم ماوەیەی کە هەڵبژاردنەکانیان لە پێشە، هەموو ئەگەرێك لە ئارادایە بۆ فرتوفێل کردن و هەڵخەڵەتاندنی یەکتر و موزایەدە لەگەڵ یەکتردا . بۆیە هەموو ئەوانەش لەسەر حسابی بەرژەوەندیەکانی گەلی کوردستان دەبێت و، لەولاشەوە نوێنەرانی کورد بەم کەرەسە و کارەکتەرانەوە لە بەغدا، جگە لە ملکەچی و زەقکردنی ناکۆکیەکانیان و نەخویندنەوەی یەکتر و گواستنەوەی ناتەبایی نێوخۆیی کوردستان بۆ بەغدا هیچ بەرهەمێکیان نەبوو ە و نابێت، بەڵکو بۆ ریفراندۆمەکە رەفتاری وامان بینی کە لەم کاتەدا ناکرێت ناوزەدیان بکەیت بە چی ناو ببرێن باشە.

ئەوەی زۆر گرنگە لەم پرسە و دەرکەوتە و لێکەتەکانی، بیرکردنەوە و بۆچون و رەفتار و عەقلیەت و مامەڵەی تاك و کۆی گەلی کوردستان و پلەی پابەندبون بە ئامانجە پیرۆزەکان و باوەربون بە دەستەبەرکردنی بەرژەوەندیەکانی نەوەی دوارۆژ چەند بووە لە لای ئەم لایەن و جەماوەر و کادر و ئەندام و تاکی حزبی کوردیەوە. ئەوەی زۆرتر و بەجوانی دەرکەوت و لەکاتی وادا نەبێت روون نابێتەوە" کە لایەن و کۆمەڵ و رەوتی وا بۆ خەڵك بە گشتی ئاشکرابوون کە نە خەتی سوور و نە بنەمای جێگیر؛ واتە سەوابتیان نەبوو، لەگەڵ ئەوەشدا بە هۆکاری تەسکبینیەوە دژەبەریان دەکرد، کەچی بۆ بە راست و رەوا پیشاندان و هێنانەوەی بەڵگەی قەناعەت پێهێنەر ئەڵتەرناتیڤێکیان بۆ پرسەکە و رێرەوی سیاسی کوردستان پێنەبوو، لەبەر ئەوەی کێشە واتە قەزیەیان نەبوو، تەنها بۆ هەندێك بەرژەوەندی و ئیدعای کویرانە نەبێت هیچ بیروباوەرێکیان لادەست ناکەوێت، بۆ خۆ یەکلایی کردنەوە بۆ بریاردان لەسەر ئەم جۆرە پرسە چارەنوسسازانەش خەڵك و لایەنی رەسەن و خاوەن بیروباوەری دەوێت .

یاریيەکی خۆش و بەسوود … نوسینی/میس موید

وەرگێڕانی لەعەرەبییەوە … فەرهادئەحمەدبەرزنجی …

کوڕانی گەڕەك بڕیاریاندایاری تۆپی پێ بکەن، بۆیە دەبووهەریەکەیان لەماڵەوە پێویستییەك بهێنێت کەلەیارییەکەداگرنگە، بۆنموونە، یەکێك تۆپ، یەکێکیترفیکە، یەکێك دەستکێشی گۆڵچی ویەکێکیتر هێماکانی گۆڵ وهەتا دوایی…

کاتێك ویستیان تیپەکەیان پێکبهێنن، مشتوومڕکەوتە نێوانیانەوە لەسەرئەوەی کێ بکرێتە سەرۆك تیپ؟

سەرئەنجام بڕیاریاندا، هەرکەسێك پێویستییەکی هێناوە لەهی هەمووان گرنگتربێت، ئەوبێت بە سەرۆك تیپ، دواجار بەبیانووی پێویست نەبوونەوە کەوتنە لابردن وڕەتکردنەوەی یەکەیەکەی پێویستییەکان.

یەکەمجارلابردنی فیکەی ناوبژیوان بەبیانووی ئەوەی کەناوبژیوان دەتوانێت لەبری فیکەبەهاوار

ئاگاداریان بکاتەوە.پاشان وتیان:گۆڵچی بەبێ دەستکێش دەتوانێت تۆپ بگرێت.

ئینجـالابردنی هێڵـی گۆڕەپـان وهێمـای گۆڵ ولەجێگەیـدا دانـانی دووبەرد.بەم شێوەیە بەردەوام بوون تابڕیاریاندا کەلەبری تۆپەکەش هەرشتێکی تری وەك تۆپ خڕ بەکاربهێنن.
بەم شێوەیە دەستیانکرد بەیارییەکی پڕلەدەنگەدەنگ وپێشێلکاری یاساکانی تۆپی پێ.
لەوکاتەداپیاوێـــك کەلەگـــەڵ منداڵەکەیـــدا بەلایانـــدا ڕەتبوو،بەمنداڵەکەی وت:ئەم منداڵانە ناتوانن بەبێ تۆپی ڕاستەقینە یـاریی بکەن!گەربـەم شێـوەیە بەردەوامبن،نـاتوانن بەشێـوەیەکی زانستیانە فێری
یاری تۆپی پێ ببن.

کەمنداڵان گوێیان لەقسەکانی پیاوەکەبوو،هەستیان کرد کەیارییەکی خۆشیان گۆڕیوە بەیارییەکی نازانستی بێبەها کەهیچ چێژێکی وەرزشی تێدانییە،بۆیە هەرزوو بڕیاریاندا بۆچوونە نابەجێکانیان بخەنەلاوەو سەرلەنوێ یارییەکە بەهەمووپێویستییەکانەوە دەستپێبکەنەوە.
تێگەیشتن ئەوکاتە یارییەکی خۆشدەبێت،بەمەرجێ بیرلەوەنەکەنەوە کێ جوان یان ناشیرین یاریی دەکات،بەڵکو بیر لەوە بکەنەوە کێ ڕێز لەیاساکانی وەرزش دەگرێت.

ئەم چیرۆکە لەژمارە(190)ی گۆڤاری{پەپولە} بڵاوکراوەتەوە.

باران لەدووەم بڕگەیدا بەفرە … بۆتان لەتیف عەبدولقادر (پایان)

یەکەم جاری باران
هەورێکە؛
بوخچەی دەستپێکی وردە پیتەکانیەتی!…

وردە پیتەکانی…
لەناخیا هەوری داهێنان هەڵدەکات و
لەچاویا فرمێسکی سپی تاو تاو دەبنە جۆگە!…
جۆگەیەک بەزەویی گۆنایدا ڕێ ئەکات!…
دووەم جاری باران
هەور ئەبێ بەتەم و مژ
لەهەناویا بەفر ئەزێت!…
بەڵی بەفر…
کراسێکە…
لەسەرمادا باران بۆخۆی دەی دوورێ!…
کراسێک…
بوک تارایی تەزووی خۆزگە ئەگوشێت!…
بۆ لەمەولا
یەکەمین زستانم ئەبێ
کەسەیوانە هەڵنەگرم!…
ئایا چی لەوە جوانترە
برژانگەکانی چاوی ئەو
لێکدی ئایێر بکەمەوە!؟…
برژانگێ گرێکانیان دڵۆپی بارانن!…
هەر بەتەنیا بیرت ئەکەم…
هەر بەتەنیا ناوت دێنم…
هەر بەتەنیا دەتنوسمەوە!…
هەر بەتەنیاش بۆت دەگریێم!…
تۆ ناد‌یاری ومن لەبەرخۆم
هەموو رۆژێ ئەتبینمەوە!…
دەتۆش تەنیا وەرە!…
بەهاتنت…
ئەم زستانەم
وشە گیان مردووەکانی ژیاندەوە!…
لەم وشانەوە…
هاواری بۆ چاومەو دەڵێ:
لەگەڵ هەموو هەنگاوێکیا
سەردێرێکە لەڕێژنەی باران و
ناونیشانی بەفری دڵە!…
لەناوەڕاستیا ئازاری دەروون
ئەبێ بەتەزینی تەزرەو
کراسێکی تەرز لەبەفرا!…

ئەزانی ل□ ئامێزی باران
پڕ دەبین لەهەست وخۆزگە!؟…
ئیتر من لەم زستانەمدا
هەرگیز ناچمەوە ژوورەوە!…
لەگەڵیا ئەبم ب□ پەیکەر ل□ پێش بێرایی غووربەتی!…
هەر ئەوە نا
پاشێ وێکڕا
نیشتیمانێک سەرلەنوێ دروست ئەکەین!…
ئیتر من ناچمە ژوورەوە
تا ئەو شەوەی
لەسامان□ی سایەقەی شەوێکیا بەڕووم هەڵدێ و
لەباڵاما بەرگە تریفەی مانگ ئەبڕێ و
بەداوی عیشق
بۆ باڵای نیشتیمانە تازەکەی ئەدوورێ!..
ئێستا ژیان زستانێکە
لە ئامێزیا دانیشتنێک هەیە!…
دانیشتنێک…
نیسکافە بەرمەجلیسیەتی و
بەبارانیش پێکەنینی ئازارەکان ئەشواتن□و□و
بەفر ئەکاتە کراسی گوڵ!…
دڵسۆزی وتاسە
تەنیا وەرزێکی بەنازیان هەیە…
وەرزی زستان!…
بۆچی بەم ڕاد□یە پەلەمان کرد؟!…
ئەمڕۆ
سەرەتایەکی نادیارو ناڕۆشنە!…
نیگا بگۆڕە…
بەیانی کۆتایێکی ڕۆشن ودیار !…
تۆ نادیاری و
من ل□ بەرخۆم هەموو رۆژێ ئەتبینمەوە !…
ئەم زستانە
وشە گیان مردووەکانمی ژیاندەوە !…
وەرن عاشقان ببیستن!..
ئەوە پێکەنینی ئەوە
لەجۆگەی عەشق هەڵی بەستوە!…
ئەوە مەستانەیە
سەرتاپای درەوشانەوەیەو

هەستی لێ ئەڕژێ هەست!..
لەگەڵ هەموو هەنگاوێکیا
سەردێرێکە لەڕێژنەی باران و
ناونیشانی بەفری دڵە !…
بۆ لەمەولا
یەکەمین زستانم ئەبێ کەسەیوانە هەڵناگرم !…
هێشتا هەر لەژێر سێبەری چاوەڕوانی
چاوەڕێی قەدەرێ ئەکەم!…
هەر وەک خۆم دەمێنم دەم بەخەندەو بزە !…
هەرگیز ناچمەوە ژوورەوە!…
لەگەڵیا ئەبم بەپەیکەر لەپێش بێرایی غوربەتی !…

بۆتان لەتیف عەبدولقادر (پایان)
کۆتایی پاییزی ١٢ ی ٢٠١٣ ئیسکەندەریە

کورت□ نامەی شیعریی … بەشی حەوتەم … فەتاح حەسەن

حەزدەکەم، وەك داشەهارە..
گشت خەمەکانت بخۆم.
*
لە هەموو شتێکی ژیانمدا
دەتوانم میانڕەو بم
لە خۆشەویستیدا نەبێت،
ناتوانم..
زیادەڕەو، نەبم.
*
دێم، خانمەکەم دێم
بەرەو ئەو هەوارەی
تامزر□یم
بێگومانم، ئەو هەوارەش

هەر بەتەنها.. دڵی تۆیە.
*
هەرکات وێنەکێش، توانیی
وێنەی شنەی با.. خشەی گەڵا،
سروەی گوڵ بکێشێت
ئەوکات
دڵم دەبێت ب□ بەرد، ل□ ئاستی تۆ.
*
شەو راشکاوە
خەلکی هەموو نووستون
تەنها، من بێدارم
بیر لە تۆ دەکەمەوە و بەس.
*
ئەو سات□ن□ی کە، دڵتەنگم
نە گوڵ جوانە لەلام،
نە بۆنی خۆشە .. رێحانە.
*
هەندێك جار بایەخدانی کەسێك
خۆشترە لەوەی، کە، پێتبڵێ:-
خۆشمدەوێی.
*
بیرلەمن دەکەیەوە
هێندەی بیردەکەمەوە ل□ تۆ؟
گیانم ئازیزە لات
هەروەکوچۆن.. گیانت،
ئازیزە لام؟
*
وەر□ بۆلام.. یان، دێم بۆ لات،
دەنا..
بەرگەی بێ تۆیی ناگرم.
*
بە هاتنت ئاواتەخوازم
هەرچۆن ئاواتەخوازی
شەق بردنی ناحەزانتم،
دەسا وەرە..
ناحەزانمان ، با شەق بەرن.

فەتاح حەسەن
دانیمارك/ قالبی

گەڕانەوە بۆ لای یەك … سەردار جاف

لە گوڵدانی بوغزەكانما
تۆپە لۆكەی تۆیە تیایدا چرۆ دەكەن
لە نێو سەفەر و غوربەتی یاداشتەكان
لە فڕگەخانەی چاوەكانما
باڵەكانت دەكرێنەوە
لە كەناری پەنجە شەقار بووەكانما
هەناسەی تۆن گەرمگەرم دایدەپۆشن
لە سەرانسەری لیوە رەنگ قاوەتاڵ نیشتووەكانما
دەنگی لێوی هەنگوینی تۆن بە سەریانا خڕ بۆتەوە
لە سەر سینگە چیمەنییەكەم
جوتێ بەی ناسك رۆنیشتوون
لە چەقی دڵی بیًبەزیی و پڕ ڕكا
دڵی پەشمەكینی تۆن تواونەتەوە
لە گڵێنەی چاوە مۆڕ بووەكان
ئەشكی پەشیمانی دوێنێی تۆی گرتووە
لە قۆڵبەندی تێكئاڵانی باڵەكانما
لە ئاوێزانی ئامێزتا خۆ دەبینم
لەرەی جووتێ مەمكی سرتن
لە نێو لەپم هەر بە سانا نیشتۆتەوە

Deutschland – Limburg
3- 11 – 2017

ئاشتیمان دەوێ … ڕۆستەم خامۆش

ئێمە ئاشتیمان دەوێ
چونکە ژینمان خۆشدەوێ

با نەمێنێ شەڕو جەنگ
دەبا بەدەنگ بێ تفەنگ

هەموو لە ئامێزی خاک
بژین بە دەروونی پاک

بڵێین بژی تەبایی
خۆشەویستی و برایی

چونکە هەر پێکەوە ژیان
شادییە بۆ دڵ و گیان

ڕۆستەم خامۆش / هەولێر 2017